

PARLAMENTO TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ

Açık oylama: Genel Kurulda hangi milletvekilinin ne yönde oy kullandığının (kabul, ret, çekimser) açıkça belli olduğu oylama şeklidir. Oylamaya ilişkin bilgiler, tutanaklarda yayımlanır (İçt. m. 139, 142, 143, 144 ve 145).

Açıklama hakkı: Şahsına sataşılabilir veya ileri sürmüştüğü görüşten farklı bir görüş kendisine atfedilen komisyon, siyasi parti grubu veya milletvekillerine tanınan açıklama ve cevap hakkıdır. Parlamento uygulamasında, bu hakkın kullanımına zemin teşkil eden durumlar genellikle “sataşma” olarak ifade edilir (İçt. m. 69)..

Ad cetveli: Milletvekillerinin il ve soyadı alfabetik sırasına göre ad ve soyadlarının, seçim bölgelerinin ve üyesi buldukları siyasi partinin adının kayıtlı olduğu listedir. Bağımsızlar bu listede ayrıca belirtilir. “Ad cetveli” terimi, İçtüzük’te sadece bir yerde, oylama şekillerinin düzenlendiği 139. maddede geçmekte; anlamı ise İçtüzük’ün seçimlerde usulü düzenleyen 150. maddesinde yer alan “alfabe sırasıyla adları okunan milletvekilleri” ifadesinden çıkarılmaktadır. Uygulamada ad cetveli yerine genellikle “ad defteri” tabiri kullanılmaktadır. Bu liste, “TBMM Üyeleri Ad Defteri” başlığıyla kitapçık şeklinde basılı nüsha olarak bulunduğu gibi TBMM internet sitesinde de yer almaktadır. Ad cetveli, Genel Kurul ve komisyonlarda yapılan seçimlerde, ayrıca açık ve gizli oylamalarda kullanılmaktadır. Cetvel aynı zamanda milletvekillerinin üyesi bulunduğu parti veya bağımsızlık durumu, seçim çevresi, ölüm, üyeliğin düşmesi, bir seçim çevresinde veya TBMM üye tamsayısında boşluk bulunup bulunmadığı, siyasi partilerin milletvekili sayısı ve bağımsız milletvekillerinin sayısı gibi bilgilerin güncel olarak takip edilebilmesinde kolaylık sağlamaktadır.

Ad defteri: Bkz. Ad cetveli

Adalet Komisyonu: İçtüzük’ün 20. maddesinde sayılan TBMM ihtisas komisyonlarından biridir. Temel görevi, TBMM Başkanlığı tarafından kendisine havale edilen adalet işleri ile medeni hukuk, ceza hukuku, borçlar kanunu gibi temel kanunlar, yargılama hukuku, mahkemelerin kuruluş ve işleyişleri, kaçakçılıkla mücadele, af, terörizmle mücadele, hâkimler, savcılar ve avukatlar ve benzeri ile ilgili konulardaki kanun tekliflerini görüşmektir.

Af: Kaynağını Anayasa’da bulan, teknik yönleri bakımından ceza kanunlarında düzenlenen; bazen kamu davasını düşüren veya kesinleşmiş bir ceza mahkûmiyetini bütün kanuni sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldıran, bazen de kesinleşmiş bir cezanın kısmen ya da tamamen infazını önleyen veya bu cezayı başka bir cezaya dönüştüren, TBMM ya da Cumhurbaşkanı tasarrufudur.

Alt bent: Bir bendin, sayı ve yarım ayraç ile ayrılan bölümüdür.

Alt komisyon: Komisyonlara havale edilen işlerin daha detaylı incelenmesine imkân sağlamak amacıyla, komisyon üyeliklerinin siyasi parti gruplarına dağılım oranı dikkate alınarak oluşturulan küçük çalışma gruplarıdır. Alt komisyonlar, tekliflerin olgunlaştırılması yönünde teknik çalışmalar yapılmasına ve üzerinde uzlaşılabilir bir metin hazırlanmasına zemin oluşturabilmektedir. Alt komisyon metni veya raporu bağlayıcı olmamakla birlikte uygulamada komisyonlar tarafından genellikle benimsenmektedir.

Amaç maddesi: Kanunun; düzenlemenin neden yapıldığını ve neyi hedeflediğini açıklayan maddesidir. Kanun yapım tekniğine göre amaç maddesi bir kod kanunun genellikle ilk maddesidir. Nitelikleri gereği çerçeve kanunlarda amaç maddesine yer verilmez.

Ana Bina: TBMM Genel Kurul Salonu'nun yer aldığı Meclis binasıdır. Bu binada ayrıca, siyasi parti grupları ile, Başkanlık Divanı üyelerinin makam odaları ve Kütüphane bulunmaktadır. Taş Bina olarak da bilinir.

Anamuhalefet partisi: 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun yürürlüğe girmesinden önce geçerli olan parlamenter hükümet sisteminde Bakanlar Kuruluna katılmayan ve grubu bulunan siyasi partiler arasında en fazla milletvekiline sahip olan partidir. Siyasi partilerin milletvekili sayılarının eşit olması hâlinde, son milletvekili seçimlerinde aldıkları muteber oy sayısına bakılır (2820 sayılı Kn. m. 35).

Anayasa: Devletin temel ilkelerini, yönetilenlerle ilişkilerini, ana kuruluşunu; yasama, yürütme ve yargının örgütlenmesini ve birbirleriyle ilişkilerini; vatandaşların temel hak ve ödevlerini düzenleyen ve tüm kişi, kurum ve kuruluşları bağlayan en üst hukuk normudur. Yürürlükteki Anayasa, 18.10.1982 tarihinde Kurucu Meclis tarafından halkoyuna sunulmak üzere kabul edilmiş, 07.11.1982 tarihinde halkoyuna sunulup kabul edildikten sonra 09.11.1982 tarihli ve 17863 mükerrer sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'dır.

Anayasa değişikliği: Yürürlükte bulunan Anayasa'nın bazı hüküm veya maddelerinin, Anayasa'nın 175. maddesine uygun olarak TBMM tarafından bir kanunla değiştirilmesidir.

Anayasa Komisyonu: İçtüzük'ün 20. maddesinde sayılan TBMM ihtisas komisyonlarından biridir. Temel görevi, TBMM Başkanlığınca kendisine havale edilen TBMM İçtüzüğü değişiklik teklifleri ile Anayasa'nın değiştirilmesi, siyasi partiler ve seçim mevzuatı, TBMM üyelerinin statüsü ve hakları, anayasal kuruluşlar ile benzeri konulardaki kanun tekliflerini, ayrıca seçimlerin yenilenmesine dair önermeleri görüşmektir. Anayasa ve Adalet Komisyonu üyelerinden oluşan Karma Komisyon kapsamında milletvekili dokunulmazlık dosyalarını inceleme ve görüşüp raporunu Genel Kurula sunma görevi de vardır. Bunun yanı sıra Komisyon, İçtüzük'te gördüğü aksaklıkları ve bunların düzeltilmesi için uygun gördüğü tedbirleri, bir rapor halinde Meclis Başkanlığına sunabilir (İçt. m. 95, 131 ve 181).

Anayasa Mahkemesi: Kanunların, Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin, TBMM İçtüzüğü'nün Anayasa'ya uygunluğunu, dokunulmazlığın kaldırılması ve milletvekilliğinin düşürülmesine dair TBMM kararlarını denetleyen, siyasi parti kapatma davalarını karara bağlayan ve partileri mali yönden denetleyen, Yüce Divan olarak da görev yapan ve Anayasa ile kendisine verilen diğer görevleri yerine getiren yüksek mahkemedir (Any. m. 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153). (Bkz. Yüce Divan).

Anayasal çoğunluk: Hukuki dayanağı açıkça Anayasa'da bulunan ve üye tamsayısı esas alınmak suretiyle hesaplanan, TBMM'de bazı kanunların, hükümlerin kabulü veya kararların alınması için aranması gereken çoğunluktur. Anayasa'da geçen çoğunluklar beş çeşittir: Üçte bir çoğunluk [200] (Any. m. 96, 175); salt çoğunluk [301]

(Any. m. 74, 84,89, 94, 105, 106, 146, geçici m. 18); beşte üç çoğunluk [360] (Any. m. 87, 105, 106, 116, 159, 175, geçici m.21); üçte iki çoğunluk [400] (Any. m. 74, 94, 105, 106, 146, 159, 175, geçici m. 18, geçici m. 21) ve dörtte üç çoğunluk [450] (geçici m. 9).

Anayasa'nın bağlayıcılığı: Anayasa hükümlerinin; yasama, yürütme ve yargı organları, idare makamları ile diğer kişi ve kuruluşlar karşısındaki bağlayıcı özelliğini ortaya koyan anayasal ilkedir (Any. m. 11).

Anayasa'nın üstünlüğü ilkesi: Anayasa'nın, normlar hiyerarşisinde en üstün norm olmasını ve diğer normların Anayasa'ya aykırı olamayacağını ifade eden ilkedir. Buna göre, başta kanunlar (Any. m. 11) ve Cumhurbaşkanlığı kararnameleri olmak üzere hiçbir birel veya düzenleyici işlem Anayasa'ya aykırı olamaz.

Anayasa'ya uygunluk: Kanunların, Anayasa'nın lafzına ve ruhuna uygun olmasıdır. Şekil bakımından uygunluk, kanunların Anayasa'da belirtilen usul ve şekil kurallarına uygun olarak yapılıp yapılmadığı; esas bakımından uygunluk ise normun muhtevasının (sebeup, amaç ve konu gibi unsurlarının) Anayasa hükümleri ile çatışmamasıdır.

Andiçme: Cumhurbaşkanı yardımcıları, bakanlar ve milletvekillerinin Anayasa'nın 81'inci maddesinde yer alan metni kürsüden yüksek sesle okumasıdır. TBMM Genel Kurulunun, milletvekili genel seçimi kesin sonuçlarının Yüksek Seçim Kurulunca Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu kanallarında ilanını takip eden üçüncü gün saat 14.00'te çağrısız olarak yapılan ilk toplantısında milletvekillerinin andiçme töreni yapılır. Andiçme töreninde bulunmayan milletvekilleri ve ara seçimde milletvekili seçilenler, katıldıkları ilk birleşimin başında andiçerler. Andiçme; milletvekillerinin seçim çevresi, soyadı ve adlarının alfabetik sırasına göre yapılır (İçt. m. 3). Ayrıca, Cumhurbaşkanı (Any. md. 103) ve Kamu Başdenetçisi (6328 sayılı Kn. m. 13) de göreve başlarken TBMM Genel Kurulunda andiçerler.

Ara seçim: TBMM üyeliklerinde belirli ölçülerde boşalma olması hâlinde yapılan seçimdir. Anayasa gereği, ara seçim her seçim döneminde bir defa yapılır. Genel seçimin üzerinden 30 ay geçmedikçe ve genel seçimlere 1 yıl kala ara seçime gidilemez. Ancak, boşalan üyeliklerin, üye tamsayısının yüzde beşini bulduğu hâllerde, ara seçimlerin üç ay içinde yapılmasına karar verilir. Ayrıca, bir ilin veya seçim çevresinin TBMM'de üyesinin kalmaması hâlinde, boşalmayı takip eden 90 günden sonraki ilk pazar günü o seçim çevresinde ara seçime gidilir (Any. m. 78).

Araverme: TBMM'nin, çalışmalarını 15 günü geçmemek üzere ertelemeesidir. Araverme kararı, Danışma Kurulu veya siyasi parti grubu önerisinin Genel Kurulca oylanıp kabul edilmesi suretiyle alınır (İçt. m. 6). Tatil ve araverme esnasında Genel Kurul ve -ayrı bir karar alınmadıkça- komisyonlar çalışamaz. Hangi komisyonların tatil ve araverme sırasında çalışacağı, Başkanın teklifi üzerine Genel Kurulca tespit edilir (İçt. m. 25). İçtüzük'te gösterilen süreler, aksi, Anayasa, kanun veya İçtüzükte belirtilmedikçe, tatil ve araverme sırasında işlemez (İçt. md. 183).

Asker gönderme tezkeresi: Cumhurbaşkanının, Anayasa uyarınca TBMM'den Türk Silahlı Kuvvetlerinin belirli bir süre için yabancı ülkelere gönderilmesine yönelik izin talebidir. İzin verilmesi, TBMM'nin bu yönde bir karar almasına bağlıdır. Söz konusu

kararı Cumhurbaşkanı uygular (Any. m. 92; İçt. m. 130).

Avrupa Birliği Uyum Komisyonu: Türkiye'nin AB'ye katılım sürecine ilişkin gelişmeleri izlemek ve müzakere etmek, AB'deki gelişmeleri takip etmek, bu gelişmeler hakkında TBMM'yi bilgilendirmek ve istenildiğinde, TBMM'ye sunulan kanun tekliflerinin AB mevzuatına uygunluğunu inceleyerek ihtisas komisyonlarına görüş sunmak üzere kurulmuş olan ihtisas komisyonudur (4847 sayılı Kn. m. 1).

Bakan: Yürütme erkinin, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanıp görevden alınan ve Cumhurbaşkanı'na karşı sorumlu olan unsurdur.

Bakanlar Kurulu: 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun yürürlüğe girmesinden önce geçerli olan parlamenter hükümet sisteminde Anayasa'ya göre, Cumhurbaşkanınca atanan bir Başbakanca TBMM üyeleri ya da milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından seçilen ve Cumhurbaşkanınca atanan bakanlardan oluşan, yürütme erkinin bir organıdır.

Basımevi: TBMM İdari Teşkilatı Bilgi ve Bilişim Hizmetlerinden Sorumlu Genel Sekreter Yardımcısına bağlı bir hizmet birimi olarak kurulan Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Başkanlığı bünyesinde görev yapan ve TBMM'nin her türlü evrakının (kitap, rapor, tutanak broşür, süreli yayın vb.) basımını gerçekleştiren birimdir (6253 sayılı Kn. m. 15).

Basın locası: Basın mensuplarının Genel Kurul çalışmalarını izleyebilmesi için ayrılmış olan ve dinleyici locasının önünde bulunan bölümdür (İçt. m.168).

Başbakan: 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun yürürlüğe girmesinden önce geçerli olan parlamenter hükümet sisteminde TBMM üyeleri arasından Cumhurbaşkanınca atanan, hükümetin ve Başbakanlık teşkilatının başı olan bakandır.

Başkanlığın Genel Kurula Sunuşları: TBMM Başkanlığı tarafından Genel Kurulun bilgisine veya onayına sunulması gereken işlerin yer aldığı, Genel Kurul gündeminin ilk sırasında bulunan bölümdür.

Başkanlık Divanı: Milletvekilleri arasından seçilen TBMM Başkanı, 4 başkanvekili, 7 kâtip üye ve 3 idare amirinden oluşan, hem yasama faaliyetlerinde hem de TBMM'nin idari işlerinin düzenlenmesinde önemli işlevleri bulunan kuruldur. Danışma Kurulunun teklifi ve Genel Kurulun kararıyla kâtip üye ve idare amirlerinin sayıları artırılabilir (İçt. m. 9).

Başkanlık kürsüsü: Genel Kurulda, birleşimi yöneten Meclis Başkanı veya başkanvekili ve kâtip üyeler ile Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı idarecileri, yasama uzmanları ve Genel Kurul elektronik sistem teknik görevlisinin oturduğu yüksekçe bölümdür.

Başlangıç kısmı: Anayasa'nın dayandığı temel görüş ve ilkeleri belirten, Anayasa metnine dâhil olan ve maddelerden önce yer alan Anayasa bölümüdür (Any. md. 176/1). Dibace olarak da adlandırılır.

Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu: İçtüzük'ün 20.

maddesinde sayılan TBMM ihtisas komisyonlarından biridir. Temel görevi, TBMM Başkanlığınca kendisine havale edilen bayındırlık, imar ve iskân, haberleşme, elektronik haberleşme, elektronik ticaret, denizcilik, posta iş ve hizmetleri ile turizm işleri ve benzeri konulardaki kanun tekliflerini görüşmektir.

Bent: Bir fıkranın harf ve yarım ayraç ile ayrılan bölümüdür.

Birleşik oy pusulası: TBMM Genel Kurulunda birden fazla kategorideki aday arasında yapılan seçimlerde kullanılan ve adayların tümünün ad ve soyadlarının yer aldığı mühürlü belgedir.

Birleşim: TBMM Genel Kurulunun belirli bir günde açılan toplantısıdır (İçt. m. 1/3). Her yasama yılında Genel Kurul toplantıları 1'den başlayarak sırasıyla birleşim numarası alır.

Bütçe kanunu: Bir malî yıl içerisinde toplanacak gelirler ile yapılacak kamu harcamalarını, miktar ve kurumlara göre tahminî olarak belirleyen, gelirlerin toplanmasına yetki ve kamu harcamalarının yapılmasına izin veren kanundur.

Cumhurbaşkanı: 40 yaşını doldurmuş, yükseköğrenim yapmış ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından doğrudan halk tarafından beş yıllığına ve en fazla iki defa seçilebilen, yürütme yetkisine ve Devletin başı sıfatına sahip kişidir (Any. m. 101, 104).

Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu: Görevde bulunan veya görevden ayrılmış olan Cumhurbaşkanı hakkında, bir suç işlediği iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılmasıdır (Any. m. 105; İçt. m. 114).

Cumhurbaşkanının kanunları geri gönderme yetkisi: Cumhurbaşkanının, yayımlanmasını kısmen veya tamamen uygun bulmadığı kanunları, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte TBMM'ye iade etme yetkisidir (Any. m. 89, 104; İçt. m. 35, 81). Cumhurbaşkanının bu yetkisi, Anayasa değişikliği kanunlarını da kapsar (Any. m. 175); bütçe kanunları bu yetkinin dışındadır (Any. m. 89).

Cumhurbaşkanı seçimi: Cumhurbaşkanı; siyasi parti grupları, en son yapılan milletvekili genel seçimlerinde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış olan siyasi partiler ile en az yüz bin seçmenin TBMM üyeleri arasından veya Meclis dışından aday göstermesi üzerine genel oyla seçilir. Cumhurbaşkanı seçimi, Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından önceki altmış gün içinde; makamın herhangi bir sebeple boşalması hâlinde ise boşalmayı takip eden altmış gün içinde tamamlanır. İlk oylamada geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. Bu çoğunluk sağlanamazsa, takip eden ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya ilk oylamada en çok oy almış iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday, Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. İkinci oylamaya tek adayın kalması halinde oylama referandum şeklinde yapılır. Aday geçerli oyların salt çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilir. Oylamada, adayın geçerli oyların çoğunluğunu alamaması halinde, sadece Cumhurbaşkanı seçimi yenilenir (Any. m. 101; 6271 sayılı Kn. m. 3, 4).

Cumhurbaşkanlığı kararnamesi: Cumhurbaşkanının, yürütme yetkisine ilişkin

konularda, Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler dışında kalan alanlarda yapacağı düzenlemelerdir. Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması halinde, kanun hükümleri uygulanır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin aynı konuda kanun çıkarması durumunda, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümsüz hale gelir (Any. m. 104).

Cumhuriyet Senatosu: 1961 Anayasası döneminde yürürlükte bulunan iki meclis sisteminde Millet Meclisi ile birlikte yer almış olan meclistir.

Cümle: Madde içerisinde tek başına bir hüküm bildiren ve nokta ile biten kelime dizisidir. Bir kanun metni, kanun yapım tekniği bakımından madde, fıkra, bent, alt bent, cümle ve ibarelerden oluşur.

Çalışma gün ve saatleri: İhtüzük uyarınca TBMM Genel Kurulunun toplanıp çalıştığı zaman dilimidir. Resmî tatile rastlamadığı takdirde Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu, Salı günü saat 15.00'ten 21.00'e, Çarşamba ve Perşembe günleri saat 14.00'ten 21.00'e kadar toplanır. Danışma Kurulunun veya siyasi parti gruplarının teklifi üzerine Genel Kurul, toplantı hafta, gün ve saatlerini değiştirebileceği gibi diğer günlerde de toplantı yapılmasına karar verebilir (İçt. m. 54).

Çekimser oy: Kullanılan oyun rengini belirten kabul ve ret dışında üçüncü bir irade beyanıdır. Oy kullanmamak ile çekimser kalmak farklı şeylerdir. Oy kullanmamak oylamaya hiçbir şekilde katılmamak iken çekimserlik, oya sunulan hususta kabul veya ret dışında bir tercihi yansıtır. Gizli oylamalarda yeşil oy pusulası çekimser oy anlamına gelir (İçt. m. 139).

Çerçeve kanun: Kod kanunlara madde veya hüküm ekleyen, bunların bazı madde veya hükümlerini değiştiren yahut yürürlükten kaldıran kanundur. Çerçeve kanun önerilerinde, ilgili kod kanunun sistematığına ve şekil özelliklerine riayet edilir.

Çerçeve madde: Bir çerçeve kanunun, kod kanunlara madde, hüküm veya ibare eklenmesini, bazı madde, hüküm veya ibarelerin değiştirilmesini, metinden çıkarılmasını ya da yürürlükten kaldırılmasını öngören ve kod kanunlara işlenen maddesidir (Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, m. 3, 13, 14).

Çevre Komisyonu: İhtüzük'ün 20. maddesinde sayılan TBMM ihtisas komisyonlarından biridir. Temel görevi, TBMM Başkanlığınca kendisine havale edilen çevrenin korunması ve geliştirilmesi, ekolojik dengenin bozulması, toprak, hava, yeraltı ve yerüstü kaynaklarının kirlenmesi, ormanların, kıyıların, tarihî ve kültürel değerlerin, tabii varlıkların korunması ve benzeri konulardaki kanun tekliflerini görüşmektir.

Daimî komisyon: Bkz. İhtisas komisyonları

Danışma Kurulu: TBMM Başkanı ya da görevlendireceği başkanvekili başkanlığında siyasi parti grup başkanları veya başkanvekillerinden oluşan; parti grupları arasında istişare yapılmasında ve Meclis çalışmalarının düzenlenmesinde önemli roller üstlenen kuruldur. İhtüzük'te Danışma Kurulunun tespitine, teklifine veya görüş bildirmesine bağlanmış olan bütün hâllerde, Danışma Kurulu, yapılan ilk çağrıda

toplanamaz, oybirliğiyle tespit, teklif yapamaz veya görüş bildiremezse Meclis Başkanı veya siyasi parti grupları ayrı ayrı, istemlerini doğrudan Genel Kurula sunabilirler. Bu durumda istemin oylanması takip eden ilk birleşimin gündemindeki Başkanlık sunuşlarında yer alır ve Genel Kurul işaret oyuyla karar verir (İçt. m. 19).

Değişiklik nergesi: Kanun tekliflerinin maddelerinde değişiklik yapılması, metne ek veya geçici madde eklenmesi, metinden madde çıkarılması gibi talepleri içeren gerekçeli önerilerdir. Komisyonlarda komisyon yesi milletvekillerce, Genel Kurulda ise milletvekilleri veya esas komisyon tarafından değişiklik önergesi verilebilir (İçt. m. 87).

Devam cetveli: Başkanlık Divanınca düzenlenen, milletvekillerinin Genel Kurul veya komisyon çalışmalarına katılmadığı günleri gösteren cetveldir. Tam adı, ‘‘TBMM Genel Kurul ve Komisyonlar Devamsızlık Cetveli’’ olan ve bir yasama yılında en az üç defa basılan bu cetvel, milletvekillerinin devamsızlık, izin, rapor ve görevlendirme sürelerini içerir. Bu cetvelin ilgili üyelere ait kısımları özel surette kendilerine gönderilir (İçt. m. 152).

Dışışleri Komisyonu: İçtüzük’n 20. maddesinde sayılan TBMM ihtisas komisyonlarından biridir. Temel görevi, TBMM Başkanlığınca kendisine havale edilen uluslararası andlaşmaların onaylanmasının uygun bulunmasına ilişkin kanun teklifleri ile Türkiye Cumhuriyetinin dış ilişkilerinin teşkilatlandırılması, idaresi ve dış ilişkilerle ilgili kanun tekliflerini görüşmektir. Komisyon ayrıca parlamenter diplomasi çerçevesinde, başkan düzeyinde veya heyet şeklinde yurt dışı parlamentolara veya uluslararası örgütlere ziyaretler gerçekleştirmekte, yurt dışından gelen parlamenter heyetlerini veya hükümet temsilcilerini kabul etmektedir.

Dibace: Bkz. Başlangıç kısmı

Dilekçe hakkı: Vatandaşların ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye’de ikamet eden yabancılara kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikyetleri hakkında yetkili makamlara ve TBMM’ye yazı ile başvurma hakkıdır (Any. m. 74).

Dilekçe Komisyonu: Anayasa’nın 74. maddesinde düzenlenen dilekçe hakkı kapsamında TBMM’ye gönderilen dilekçelerin incelenmesi ve karara bağlanmasıyla görevli komisyondur (İçt. m. 20; 3071 sayılı Kn. m. 8). Vatandaşların talep ve şikyetleri üzerine idari işlem ve eylemler Komisyon tarafından denetlenmektedir. Dilekçeleri inceleme ve karara bağlamanın usul ve esasları TBMM İtzg’nde gösterilir (İçt. m. 115-120).

Dilekçe-İnsan Haklarını İnceleme Karma Komisyonu: TBMM Dilekçe Komisyonu ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu yelerinden oluşan, kamu başdenetçisi aday adayları arasından 3 aday belirleyip TBMM Genel Kuruluna sunan; kamu denetçisi aday adayları arasından önce 15 adayı alt komisyonda yapılan seçimle tespit edip bunlar arasından 5 kişiyi kamu denetçisi olarak seçen; Kamu Denetçiliği Kurumunun her takvim yılı sonunda gönderdiği faaliyetlerini ve önerilerini içeren raporu görüşen ve Genel Kurula sunan komisyondur (6328 sayılı Kn. m. 11).

Dinleyiciler: Kapalı oturumlar hariç, Genel Kurul çalışmalarını kendilerine ayrılmış locadan takip eden kişilerdir. Dinleyicilerin, locada buldukları zaman zarfında

Genel Kurul çalışmalarına yönelik düşüncelerini söz, alkış veya başka bir şekilde ifade etmeleri yasaktır (İçt. m. 169).

Disiplin cezaları: Milletvekillerinin Genel Kurul ve komisyon çalışmaları sırasında İçtüzük'e aykırı sözler sarf etmeleri ve/veya eylemde bulunmaları durumunda kendilerine uygulanan yaptırımlardır (İçt. m. 156-163).

Doğrudan gündeme alma önergesi: Kanun tekliflerinin esas komisyona havale tarihinden itibaren komisyonda 45 gün içerisinde sonuçlandırılmaması durumunda teklif sahiplerinin, teklifin komisyon aşamasının atlanarak Genel Kurul gündemine alınması taleplerini içeren önerge'dir. Bu önerenin kabulü hâlinde kanun teklifi Genel Kurul gündemine son sıradan girer; aksi durumda komisyonda beklemeye devam eder. Bu istemler, her hafta Salı günü bir tane olmak üzere işleme alınır. Bir milletvekili, bir yasama yılında bir defadan fazla doğrudan gündeme alma isteminde bulunamaz. (İçt. m. 37).

Dostluk grubu: Ülkeler ve parlamentolar arası yakınlaşma ve iş birliğinin geliştirilmesi, bölgesel ve uluslararası konularda görüş alışverişinde bulunulması ve karşılıklı resmî ziyaretler marifetiyle ülkeler arasında dostluğun güçlendirilmesine katkı sağlama amacı taşıyan parlamenter oluşumlardır. Dostluk grupları, TBMM Genel Kurulu kararı ile kurulur ve bütün milletvekillerine açıktır (3620 sayılı Kn. m. 1, 4).

Dokunulmazlık: Bkz. Yasama dokunulmazlığı

Dönem: Bkz. Yasama dönemi

Ek madde: Yürürlükteki bir kanuna eklenecek bir hükmün, içeriğinden veya kanun yapım tekniğinden kaynaklanan sebeplerle ilgili kanunun mevcut maddelerinden birine eklenememesi veya maddelerin mevcut sıralamasına uygun düşmemesi durumunda diğer maddelerden sonra, ancak yürürlük maddesinden ve varsa geçici maddelerden önce yer alan maddedir (Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, m. 3, 16).

Elektronik cihazla oylama: Yasama dönemi başında milletvekillerinin parmak izlerinin alınması ve bunların Genel Kuruldaki elektronik sisteme tanıtılması suretiyle milletvekillerinin, bu sisteme girerek kabul, ret veya çekimser şeklinde oy kullanmalarınıdır. Uygulamada, açık oylamaların tamamı ve kâtip üyeler arasında veya kâtip üyeler ile oturumu yöneten başkan arasında anlaşmazlık olması durumunda işaretle oylamalar elektronik cihazla yapılmaktadır.

Elektronik İlan Panosu: Komisyon toplantı çağrıları ve gündemleri; Genel Kurulun gelecek birleşiminde görüşülecek hususlar; Gelen Kâğıtlar Listesi; tebrik, teşekkür, takdir ve temenni gibi hususlara dair yazılar ile komisyonlara havale bilgilerinin duyurulduğu panodur. Uygulamada bu duyurular Genel Kurul kulislerine yerleştirilen elektronik ekranlar vasıtasıyla yapılmaktadır (İçt. m. 26, 49, 53).

Erken seçim: Bkz. Seçimlerin yenilenmesi.

Erteleme: Bir işin görüşülmesinin; Genel Kurulda komisyonun temsil edilmemesi nedeniyle her defasında sonraya bırakılmasıdır (İçt. m. 45).

Esas komisyon: Raporu, Genel Kurul görüşmelerinde esas alınan komisyondur. Hangi komisyonun esas komisyon olacağı, kanun tekliflerinin TBMM Başkanlığınca

komisyonlara havalesi sırasında belirlenir (İçt. m. 23).

Esas numarası: Kanun teklifleri, denetim önermeleri ve diğer tezkerelerin niteliklerini ve kayıt sıralarını tanımlamak amacıyla bunlara verilen numaralardır. Örneğin kanun teklifleri “2/...” esas numarası alır. Taksim işaretinden sonraki sayı, teklifin kayıt sırasını gösterir. Bu numaralandırmanın amacı, tasnifi ve takibi kolaylaştırmaktır.

Fıkra: Bir maddenin; satır başı ile ayrılan, kod kanunlarda ayraç içerisinde numara alan ve kural olarak bent, alt bent, cümle ve ibarelerden oluşan bölümdür.

Geçen tutanak hakkında düzeltme: Bir milletvekili veya bakanın, geçen birleşim tutanağında yer alan beyanın düzeltilmesine ilişkin istemini Başkanlığa yazılı olarak verebilmesidir. Bu istem birleşim tutanağına eklenir (İçt. m.58).

Geçici Başkan: Yeni seçilen Meclisin ilk birleşimden başlayarak Meclis Başkanı seçilinceye kadar ki toplantılarına başkanlık eden en yaşlı milletvekilidir. Başkanlıkta herhangi bir sebeple boşalma olması durumunda ise yeni Başkan seçilinceye kadar, en yaşlı başkanvekili, Geçici Başkan sıfatına sahip olur (İçt. m. 8, 12).

Geçici Başkanlık Divanı: Yeni seçilen Meclisin Geçici Başkanı, ikinci en yaşlı milletvekili olan Geçici Başkanvekili ve en genç altı milletvekili olan Geçici Kâtip Üyelerden oluşan heyettir (İçt. m. 8).

Geçici komisyon: TBMM Genel Kurulu tarafından belirli amaçlarla kurulan ve bu amaç gerçekleştirildikten ya da kendilerine tanınan süre dolduktan sonra dağılan Meclis komisyonlarıdır. Meclis araştırması komisyonları ve Meclis soruşturması komisyonları bu tür komisyonlara örnek gösterilebilir.

Geçici madde: Kanunların geçiş hükümlerini düzenleyen ve hükmünü ifa ettikten sonra uygulanma kabiliyetini yitiren maddedir. Yeni düzenleme yürürlüğe girinceye kadar geçecek süre içerisinde yapılacak işlem ve düzenlemeler ya da uyulacak ilke ve kurullar ile daha önceki düzenlemelerden doğan hakların korunmasına ilişkin hususlar geçici maddelerde düzenlenir. Geçici madde; kanunun sonunda, varsa ek maddelerden sonra, yürürlük ve yürütme maddelerinden önce yer alır (Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, m. 3, 16).

Gelen Kâğıtlar Listesi: TBMM Başkanlığına sunulan bütün kanun teklifleri, resmî tezkereler ve komisyon raporları ile yazılı soru, genel görüşme, Meclis araştırması, Meclis soruşturması önermelerinin sahibi, Başkanlığa geliş tarihi, esas numarası gibi referans bilgilerinin yer aldığı basılı belgedir. Gelen kâğıtlar, tatil rastlamadığı takdirde, Cumartesi ve Pazar hariç, her gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin resmî internet sitesinde yayımlanır ve ilk birleşim tutanağına eklenir. (İçt. m. 51).

Genel gerekçe: Kanun teklifi ile düzenlenen konunun mahiyeti ve önemine, önerinin hazırlanmasını gerektiren nedenlere ve ihtiyaçlara dair bilgiler içeren metindir. Kanun teklifleri, Meclis Başkanlığına gerekçesi ile birlikte sunulmak zorundadır (İçt. m. 74).

Genel görüşme: Toplum ve devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun TBMM Genel Kurulunda görüşülmesidir. Bu kapsamda önemli toplumsal, siyasal, ekonomik sorunlar ve dış politika konuları üzerinde genel görüşme açılabilir.

Genel görüşme açılması siyasi parti grupları veya en az 20 milletvekili tarafından yazılı bir önergeyle istenebilir (Any. m. 98; İçt. m. 101, 102, 103). Genel görüşme sonucunda herhangi bir oylama yapılmamakta, karar alınmamaktadır.

Genel Kurul: TBMM'nin yasama ve denetim faaliyetlerine ilişkin işlerin görüşülüp tartışıldığı ve nihai olarak karara bağlandığı en üst karar organıdır. Genel Kurul toplantıları, Genel Kurul Salonu olarak adlandırılan özel bir mekânda gerçekleştirilmektedir.

Genel Kurulda söz alma: Milletvekillerinin ve içtüzükte belirtilen bazı durumlarda yürütme temsilcisinin, gündemde bulunan veya belirli bir günde görüşme konusu olacağı Anayasa, kanun veya İçtüzük gereğince bilinen konularda, kâtip üyelere adlarını önceden kaydettirerek veya oturum sırasında Başkan'dan izin alarak, Başkanlığa ve Genel Kurula hitap edecek şekilde kürsüden yaptıkları konuşmadır. Konuşmanın, yazılı bir metnin kürsüden okunması veya Başkan'ın izni ile bir kâtip üyeye okutturulması şeklinde yapılması da mümkündür (İçt. m. 60, 62).

Genel Kurul Gündemi: Önceki aşamaları tamamlanmış ve Genel Kurulda görüşülmeye hazır işlerin listesidir. Başkanlığın Genel Kurula Sunuşları; Özel Gündemde Yer Alacak İşler; Seçim; Oylaması Yapılacak İşler; Meclis Soruşturması Raporları; Genel Görüşme ve Meclis Araştırması Yapılmasına Dair Öngörüşmeler; Kanun Teklifleri ile Komisyonlardan Gelen Diğer İşler başlıklı yedi kısımdan oluşur (İçt. m. 49). Genel Kurulun toplandığı her gün bastırılarak milletvekillerine, komisyonlara ve siyasi parti gruplarına dağıtılır; TBMM internet sayfasında da yayımlanır.

Genel seçim: Milletvekillerini belirlemek üzere Anayasa uyarınca beş yılda bir ülke genelinde serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı organlarının yönetim ve denetimi altında yapılan seçimdir. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri birlikte yapılır (Any. m. 67, 77, 79).

Genel Sekreter: TBMM İdari Teşkilatının, görevlerini mevzuata, Teşkilatın amaç ve politikaları ile stratejik planına uygun olarak düzenleyen, yürüten ve hizmet birimleri arasında eş güdümü sağlayan üst yöneticisidir. İdari Teşkilatın görevlerinin yürütülmesinden TBMM Başkanı'na karşı sorumludur (6253 sayılı Kn. m. 5).

Gensoru: 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun yürürlüğe girmesinden önce geçerli olan parlamenter hükümet sistemi döneminde, görevde bulunan başbakan veya bir bakanın siyasal sorumluluğunu doğuracak bir kararı netice verebilecek şekilde hükümetin genel siyaseti veya ilgili bakanın kendi görev alanında uyguladığı politika ve gerçekleştirdiği faaliyetlere ilişkin olarak Genel Kurulda yapılan görüşmedir. Bu görüşmenin sonunda istem üzerine yapılacak oylamada, güvensizlik oyları üye tamsayısının salt çoğunluğuna erişirse hükümet veya bakan düşmüş olur.

Geri alma: TBMM Başkanlığına verilen teklif, tezkere ve önergelerin; bu metinlerin sahibi olan yürütme, milletvekili, siyasi parti grubu veya esas komisyon tarafından tek yönlü olarak hukuken sona erdirilmesidir.

Geri isteme-geri verme: TBMM Başkanlığına gelen, kaba ve yaralayıcı sözler içeren yazı ve önergelerin gerekli düzeltmelerin yapılması için Başkan tarafından sahibine

(İçt. m. 67/2); bir teklifin esas komisyonca reddini içeren raporun Genel Kurulca benimsenmemesi üzerine raporun esas komisyona (İçt. m. 80); tümünün oylamasından önce, metninde yazılış veya sıra bakımından bozukluk olduğu veya maddî hatalar bulunduğunu esas komisyonun kabul ettiği teklifin esas komisyona (İçt. m. 85/2); Genel Kurul görüşmelerinde komisyon katılmadığı hâlde önergeyle değiştirilen madde ve değişiklik önergesinin, istem üzerine, Genel Kurulun kararıyla esas komisyona (İçt. m. 87/10); Genel Kurul aşamasında bulunan bir teklifin tümünün veya belli hükümlerinin esas komisyon talebi üzerine Genel Kurulca esas komisyona (İçt. m. 88/1) iade edilmesidir.

Geri gönderme: Bkz. Cumhurbaşkanının kanunları geri gönderme yetkisi

Gider artırıcı veya gelir azaltıcı önerge: Toplam bütçe harcamalarında artışa ya da bütçe gelirlerinde azalışa neden olan önergelerdir. Anayasa, bu tür önergelerin bütçe kanunu tekliflerinin Genel Kurul görüşmeleri esnasında verilmesini, bütçe bütünlüğünü korumak amacıyla yasaklamıştır (Any. m. 161).

Gizli oylama: Üzerinde herhangi bir işaret bulunmayan oy pusulalarının veya beyaz (kabul), kırmızı (ret) ve yeşil (çekimser) renkli yuvarlak pulların, özel kabinlerde zarfa konulması ve kürsü önündeki kutuya atılması suretiyle gerçekleştirilen, hangi milletvekilinin ne yönde oy kullandığının belli olmadığı oylama şeklidir (İçt. m. 147, 148).

Görüş alma/bildirme: TBMM organlarının; yasama, denetim ve diğer konularda birbirlerine öneride bulunmalarıdır. Komisyonlar arasında teklif, havale veya herhangi bir mesele için (İçt. m. 23, 34) söz konusu olan görüş alma/bildirme, Danışma Kurulunun Başkan'a (İçt. m. 11, 19) ve Genel Kurula (İçt. m. 6, 49), Divan'ın ise Başkan'a (m. 13) bildirimini şeklinde de gerçekleşir.

Görüşmelere devam önergesi: Bir konuda, her siyasi parti grubu ve iki üyenin birer defa konuşmasını müteakip siyasi parti gruplarına ve milletvekillerine ikinci defa konuşma hakkı tanınmasına yönelik önergedir. Kabulü hâlinde, ele alınan konu görüşülmeye devam eder. Amaç, konunun yeterince aydınlanmamış olması ihtimaline karşı Genel Kurula o konuyu yeniden tartışma imkânı vermektir (İçt. m. 72).

Grup: Bkz. Siyasi parti grubu

Grup başkanı: Parti grubunun başkanıdır. Partinin genel başkanı milletvekili ise aynı zamanda parti grubunun da başkanıdır; değilse, grup başkanı, grup üyeleri arasından grup iç yönetmeliğinde öngörülen yöntemle seçilir (2820 sayılı Kn. m. 26).

Grup başkanvekili: Siyasi parti gruplarının, Meclis faaliyetlerini grup başkanı adına koordine eden ve grupları temsil yetkisine sahip bulunan üyeleridir.

Gündem: Bkz. Genel Kurul gündemi, Komisyon gündemi

Gündem dışı konuşma: Genel Kurula duyurulmasında zaruret görülen olağanüstü acele hâllerde, milletvekilleri, Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcıları veya bakanlara gündeme geçmeden önce söz verilmesidir. Oturumu yöneten başkanvekili o birleşimde hangi milletvekiline gündem dışı söz verileceğine karar verir. Her birleşimin başında en fazla 3 milletvekiline, 5'er dakikayı geçmemek üzere söz verilmektedir.

Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, olağanüstü acele hallerde gündem dışı söz isterse, Başkan, bu istemi yerine getirir. Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların açıklamasından sonra, siyasî parti grupları birer defa ve onar dakikayı aşmamak üzere, konuşma hakkına sahiptirler. Grubu bulunmayan milletvekillerinden birine de beş dakikayı geçmemek üzere söz verilir. (İçt. m. 59).

Gürültü ve kavgâ: Milletvekillerinin, Genel Kurul ve komisyon görüşmelerinde çalışma düzeninin bozulmasını netice veren davranışlarıdır. Birleşimi yöneten başkan, bu durumlarda önce ara verir, buna rağmen düzen sağlanamazsa birleşimi kapatır. Mecliste gürültü ve kavgaya sebep olmak, kınama cezasını gerektirir (İçt. m. 68, 160).

Güvenlik ve İstihbarat Komisyonu: MİT Başkanlığı tarafından yürütülen Devlet istihbarat hizmetleri ile Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı tarafından görevleri gereği yürütülen güvenlik faaliyetlerine ve istihbari nitelikteki faaliyetlere ilişkin olarak İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı ve MİT Başkanlığınca hazırlanan yıllık raporlar üzerine Cumhurbaşkanlığınca hazırlanan yıllık raporun kendisine intikalinden itibaren doksan gün içinde yapacağı inceleme ve görüşmeler neticesinde hazırladığı raporu TBMM Başkanlığına sunmakla yükümlü, 17 üyeli komisyondur. Millî güvenliğe ilişkin konularda görüş ve öneriler sunma, güvenlik ve istihbarat konularında uluslararası alanda kabul gören gelişmeleri izleme, kendi faaliyetlerine ilişkin rapor hazırlama, güvenlik ve istihbarat hizmetleri sırasında elde edilen kişisel verilerin güvenliğini ve bireyin hak ve özgürlüklerini koruyucu öneriler geliştirme görevleri de vardır (2937 sayılı Kn. ek m. 2).

Güvenoyu: 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun yürürlüğe girmesinden önce geçerli olan parlamenter hükümet sisteminde kurulmuş bir hükümetin göreve devam edebilmesi için gerekli olan TBMM desteğidir. TBMM'nin, bir bakana veya başbakanın şahsında hükümete desteğinin var olup olmadığı, yapılan oylamayla anlaşılır. Anayasa gereği, yeni bir hükümet kurulduğunda ya da hükümet veya meclis üyeleri bu yönde istemde bulunduğu anda güvenoyu aranır.

Güvensizlik önergesi: 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun yürürlüğe girmesinden önce geçerli olan parlamenter hükümet sisteminde gündeme alınması kabul edilmiş bir gensoru önergesinin görüşmeleri esnasında milletvekilleri veya siyasi parti gruplarınca başbakan dâhil bir bakanın veya Bakanlar Kurulunun düşürülmesi amacıyla gerekçeli olarak verilen ve oylaması, görüşmelerin üzerinden bir tam gün geçtikten sonra yapılabilen önerge'dir. Önergenin kabulü, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla olur ve bu oylamada sadece güvensizlik oyları sayılır.

Halkla İlişkiler Binası: Milletvekillerinin çalışma odalarının ve komisyon toplantı salonlarının bulunduğu TBMM yerleşkesi içerisindeki yapıdır.

Halkoylaması: Anayasa değişikliğine ilişkin kanunların kabul veya reddedilmesi konusunda doğrudan doğruya halkın oyu'na başvurulmasıdır.

Havale: Kanun teklifleri, olağanüstü hal sırasında olağanüstü hal ile ilgili çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ile tezkerelerin TBMM Başkanlığınca, görüşüleceği komisyonlara gönderilmesidir. Kanun teklifleri ve olağanüstü hal sırasında

olağanüstü hal ile ilgili çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri tali veya esas olarak ilgili daimî komisyonlara; yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin tezkereler Anayasa ve Adalet komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyona; bütçe ve kesinhesap kanunu teklifleri ise Plan ve Bütçe Komisyonuna havale edilir.

Hazırlık Komisyonu: Anayasa ve Adalet komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyonunda ad çekme suretiyle belirlenen beş üyeden oluşan ve dokunulmazlık dosyalarını incelemekle görevli komisyondur (İçt. m. 132, 133, 134).

Hükûmet: 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun yürürlüğe girmesinden önce geçerli olan parlamenter hükümet sisteminde Cumhurbaşkanının atadığı bir Başbakanca TBMM üyeleri ya da üye olmasa da milletvekili seçilme yeterliğine sahip olanlar arasından belirlenen ve Cumhurbaşkanınca atanan bakanlardan oluşan, devletin her alandaki siyasetini belirleyip uygulamakla görevli en üst yürütme kuruludur.

Hükûmet programı: 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun yürürlüğe girmesinden önce geçerli olan parlamenter hükümet sisteminde yürütme organının siyasal açıdan sorumlu kanadını oluşturan bakanlar kurulunun, ulusal ve uluslararası konulara yaklaşımının ana çizgilerini taşıyan; uygulamayı amaçladığı temel politikaları içeren ve buna dayanarak Meclisten güvenoyu istediği belgedir.

Hükümsüz kalma: Verilmiş olduğu yasama dönemi içerisinde sonuçlandırılmamış olan kanun teklifleri ile yazılı soru, Meclis araştırması ve genel görüşme önergelerinin düşmesi ve geçerliliğini yitirmesi durumudur. Bunlardan kanun teklifleri sonraki yasama dönemlerinde milletvekilleri tarafından yenilenebilir. Yenilenen teklifin tümü üzerindeki görüşmelerden sonra önceki dönemlere ait rapor ve metinler, açıkça belirtilmek kaydıyla, komisyonca benimsenebilir. Cumhurbaşkanınca bir daha görüşülmek üzere geri gönderilen kanunlar, Dilekçe Komisyonu raporları, Dilekçe Komisyonu ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyelerinden oluşan Karma Komisyon raporları, kesinhesap kanunu teklifleri, tezkereler ile Meclis soruşturması önergeleri ve Meclis soruşturması komisyonu raporları ile bir yasama döneminde sonuçlandırılmamış olan yürürlükteki kanun hükmünde kararnameler hükümsüz sayılmayan işlerdir (İçt. m. 77).

Hükümsüz Sayılan ve Sayılmayan İşler Listesi: Yasama dönemi sonunda yayımlanan sonuçlandırılmayan işler listesidir. Bu liste, izleyen yasama döneminin ilk birleşim tutanağına eklenir.

İbare: Bir cümleinin, kendi başına hüküm içermeyen bir veya birden fazla kelimesidir.

İçişleri Komisyonu: İçtüzük'ün 20. maddesinde sayılan TBMM ihtisas komisyonlarından biridir. Temel görevi, TBMM Başkanlığı tarafından kendisine havale edilen iç güvenlik (Emniyet, Jandarma, Sahil Güvenlik), özel güvenlik, mahalli idareler, pasaport, trafik, nüfus, vatandaşlık ve benzeri konulardaki kanun tekliflerini görüşmektir.

İçtüzük: Yasama ve denetim faaliyetleri ile Anayasa tarafından kendisine verilen diğer görevleri yerine getirme sürecinde TBMM'nin iç işleyişini, faaliyetlerini ve bunların

gerektirdiği müesseseleri düzenlemek amacıyla çıkardığı, TBMM kararı niteliğindeki yazılı kurallar bütünüdür. Mevcut İÇtüzük, 05.03.1973 tarihli ve 584 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi İÇtüzüğü'dür.

İdare amiri: TBMM'nin idari ve mali işleri ile kolluk işlerini yürütmekte Başkan'a yardımcı olmak, TBMM'deki özel törenleri idare etmek, TBMM araç giriş kartlarını dağıtmak, TBMM'de sükûnet ve düzeni korumak, görüşmelerin açıklık ve serbestliğini sağlamak, gereken hâllerde TBMM'deki emniyet kuvvetinin kullanılmasını temin etmekle görevli Başkanlık Divanı üyesidir. Sayıları üçtür; ancak, Danışma Kurulunun önerisi üzerine Genel Kurul bu sayıyı artırabilir (İÇt. m. 9 ve 17).

İhtisas komisyonu (daimî komisyon, sürekli komisyon): Genel Kurul tarafından seçilen milletvekillerinden oluşan, görev alanına giren işleri görüşerek Genel Kurulda ele alınacak metinleri olgunlaştıran ve her yasama döneminde kurulan uzmanlaşmış çalışma heyetleridir. TBMM'de hâlen 18 ihtisas komisyonu bulunmaktadır. Bunlar Anayasa Komisyonu; Adalet Komisyonu; Millî Savunma Komisyonu; İçişleri Komisyonu; Dışişleri Komisyonu; Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu; Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu; Çevre Komisyonu; Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu; Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu; Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu; Dilekçe Komisyonu; Plan ve Bütçe Komisyonu; Kamu İktisadi Teşebbüsleri Komisyonu; İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu; Avrupa Birliği Uyum Komisyonu, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu ile Güvenlik ve İstihbarat Komisyonudur.

İlga etmek: Bir kanunun tamamının, bazı maddelerinin veya bazı hükümlerinin yürürlüğüne başka bir kanun marifetiyle son verilmesi, uygulamadan kaldırılması, hükümsüz kılınmasıdır.

İlk imza sahibi: Birden çok milletvekilinin imzasını taşıyan bir yasama belgesine ilk imzayı atan kişidir.

İlk toplantı: TBMM Genel Kurulunun, milletvekili genel seçimi kesin sonuçlarının Yüksek Seçim Kurulunca Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu kanallarında ilanını takip eden üçüncü gün saat 14.00'te çağrısız olarak yaptığı toplantıdır. Yasama dönemi ilk toplantısı olarak da adlandırılır (İÇt. m. 3).

İmza sayısı: Bazı yasama işlemlerinin başlatılabilmesi veya gündemdeki yerini koruyabilmesi için öngörülmüş olan asgari imza şartıdır. Anayasa değişiklik tekliflerinin en az 200 milletvekili tarafından imzalanmış olma zorunluluğu buna örnek gösterilebilir.

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu: İÇtüzük'ün 20. maddesinde sayılan TBMM ihtisas komisyonlarından biridir. Ülkemizde ve dünyada insan haklarına saygı konusundaki gelişmeleri izlemek suretiyle uygulamaların bu gelişmelere uyumunu sağlamak ve başvuruları incelemek üzere kurulmuş bir komisyondur (3686 sayılı Kn. m. 1).

İptal davası: Kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve TBMM İÇtüzüğü'nün şekil ve esas, Anayasa değişikliklerinin ise sadece şekil bakımından Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesi nezdinde açılan davadır. Bu davayı açma yetkisi, Cumhurbaşkanına, Türkiye Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip

iki siyasi parti grubu ile TBMM üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki milletvekiline aittir (Any. m. 150).

İstifa: Bir milletvekilinin, kendi isteğiyle TBMM üyeliğinden ayrılmaya yönelik irade açıklamasıdır. İstifa yazısının gerçekliği TBMM Başkanlık Divanınca tespit edildikten sonra üyeliğin düşmesi Genel Kurulca karara bağlanır.

İşaretle oylama: Milletvekillerinin el kaldırmak suretiyle oylarını kullandıkları oylama şeklidir. Bu oylamada milletvekillerinin ne yönde oy kullandıkları açık olmakla birlikte kullanılan oylara ilişkin bilgiler Meclis tutanaklarında yer almaz. En çok başvurulan oylama şeklidir (İçt. m. 139, 140 ve 141).

İvedilikle görüşme: 1973'ten önce yürürlükte olan Dâhilî Nizamname'de, kanun tekliflerinin tümü üzerindeki görüşmelerin ardından maddeleri üzerinde görüşmeye geçilmesi için öngörülmüş beş günlük sürenin kaldırılması ve tek görüşme yapılması uygulamasına verilen addır.

İzinli sayılma: Bir milletvekilinin yazılı talebi üzerine on günü aşmamak kaydıyla Meclis Başkanı'nın inisiyatifiyle, daha uzun bir süre için ise Başkanlık Divanının teklifi üzerine Genel Kurul kararıyla komisyon ve Genel Kurul çalışmalarına katılma zorunluluğundan, öngörülen zaman zarfınca muaf tutulmasıdır.

Kadük: Bkz. Hükümsüz kalma

Kadük Bülteni: Bkz. Hükümsüz Sayılan ve Sayılmayan İşler Listesi

Kalkınma Planı: Cumhurbaşkanınca, onaylanmak üzere TBMM Başkanlığına sunulan, Plan ve Bütçe Komisyonunda görüşülmesini müteakip Genel Kurulda karara bağlanan, ülkenin ekonomik ve toplumsal potansiyelini bütünüyle ya da belirli alanlarda geliştirmeyi amaçlayan ve 5 yıllık bir süreyi kapsayan plandır.

Kamu Denetçiliği Kurumu: İdarenin işleyişi ile ilgili şikâyet üzerine, idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve idareye önerilerde bulunmakla görevli; TBMM Başkanlığına bağlı, kamu tüzel kişiliğini haiz, özel bütçeli, merkezi Ankara'da bulunan ve Başdenetçilik ile Genel Sekreterlikten oluşan kurumdur (6328 sayılı Kn. m. 4, 5). Ombudsmanlık olarak da isimlendirilir. Başdenetçilik, TBMM tarafından dört yıllığına seçilen bir Kamu Başdenetçisi ve beş Kamu Denetçisinden oluşur (bkz. Dilekçe-İnsan Haklarını İnceleme Karma Komisyonu). Kurum, Başdenetçi tarafından yönetilir ve temsil edilir (6328 sayılı Kn. m. 6).

Kamu İktisadî Teşebbüsleri Komisyonu: Kamu iktisadî teşebbüslerinin kuruluş amaçlarına göre TBMM tarafından denetlenmesini sağlamak üzere, Genel Kurulca seçilen otuz beş milletvekilinden oluşan komisyondur (3346 sayılı Kn. m. 1, 3; İçt. m 20).

Kanun: Toplum için uyulması gereken nesnel, soyut, genel ve sürekli nitelikteki hukuk kurallarını içeren, etkileri yönünden objektif hukuk alanında yeni bir durum yaratan ya da var olan bir durumu düzenleyen veya ortadan kaldıran kural-işlemlerdir. TBMM tarafından Anayasa, İçtüzük ve teamüllere uygun olarak yapılır ve Cumhurbaşkanınca yayımlandıktan sonra yürürlüğe girer.

Kanun hükmünde kararname: 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında

Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun yürürlüğe girmesinden önce geçerli olan parlamenter hükümet sisteminde TBMM tarafından verilen bir yetki kanununa dayanılarak Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan; kanunları değiştiren, yürürlükten kaldıran ya da kanun niteliğinde yeni kurallar ihdas eden hukuki düzenlemelerdir. Sıkıyönetim ve olağanüstü hâller saklı kalmak üzere, Anayasa'nın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümünde yer alan siyasî haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez (Mülga Any. m. 91).

Kanunlar Dergisi: Bir yasama yılında çıkarılan tüm kanunlar ile o yasama yılında kabul edilen ve Resmî Gazete'de yayımlanan TBMM kararlarını gösteren süreli yayındır. Kavanin Mecmuası olarak da bilinir. Dergi'de, kanun tekliflerinin görüşüldüğü komisyonlar, sıra sayısı numarası, görüşüldüğü Genel Kurul birleşimleri, sıra sayısının ve tutanakların ekli olduğu tutanak dergilerinin bilgilerine ulaşılır. Kanunlar dergileri TBMM Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

Kanunlar Külliyyatı: Osmanlı döneminde çıkarılıp günümüze intikal eden kanun ve bu nitelikteki nizamnamelerle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze kadar çıkarılan kanunların bir arada görüldüğü ve Cumhurbaşkanlığı Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğüne hazırlanan yayındır. "Yürürlükteki Kanunlar Külliyyatı" ve "Yürürlükteki Bazı Kanunların Mülga Hükümleri Külliyyatı" olmak üzere iki bölümden oluşur. Yürürlükteki bir kanunun, zaman içinde yapılan değişikliklerin de işlendiği son hâlini görmek için Yürürlükteki Kanunlar Külliyyatı'na bakmak gerekir. Bu Külliyyat'a Cumhurbaşkanlığı internet sitesinden erişilebilmektedir.

Kanun numarası: TBMM Genel Kurulu tarafından kabul edilen kanunlara, Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Kanun ve Karar Sicili Bürosu tarafından tutulan Kanun Defteri'ne bakılarak kabul tarihine göre verilen sıra numarasıdır. Kanunlar, adlarının yanı sıra kabul tarihleri ve bu numaralarla anılırlar.

Kanun tasarısı: 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun yürürlüğe girmesinden önce geçerli olan parlamenter hükümet sisteminde ilgili bakanlıklar tarafından genel gerekçe ve madde gerekçesi içerecek şekilde hazırlanan ve Bakanlar Kurulunun tüm üyelerinin imzalarıyla birlikte TBMM Başkanlığına sunulan kanun önerisidir.

Kanun teklifi: En az bir milletvekilinin imzasıyla ve gerekçeli bir şekilde TBMM Başkanlığına sunulan kanun önerisidir.

Kapalı oturum: Milletvekilleri, Cumhurbaşkanı yardımcıları, bakanlar, bakan yardımcıları ve üst kademe kamu yöneticileri ile görevi gereği toplantıda bulunması gereken kamu görevlileri dışında kimsenin katılmadığı, tutanakları en az 10 yıl yayımlanmayan ve toplantı içeriğinin devlet sırrı olarak saklandığı Genel Kurul toplantısıdır (İçt. m. 70 ve 71). Komisyonlar da kapalı oturum yapabilirler (İçt. m. 32).

Kapsam maddesi: Kanunun uygulama alanına yönelik olarak hangi kişi ya da kuruluşlarla veya hangi yer ve durumlarla sınırlı olduğunu gösteren maddedir.

Karar: TBMM Genel Kurulu tarafından kabul edilmekle yürürlüğe giren ve Cumhurbaşkanının onayına sunulmayan yasama işlemleridir. TBMM; İçtüzük değişikliği,

komisyonlara üye seçimi ve yabancı ülkelere asker gönderme gibi kararlar alabilmektedir.

Karar yeter sayısı: Belirli bir yönde karar alabilmek için o yönde kullanılmış olması gereken asgari oy sayısıdır. Genel Kurulda oya sunulan konular Anayasa'da, kanunlarda ve İçtüzük'te ayrıca bir hüküm yoksa toplantıya katılan milletvekillerinin salt çoğunluğu ile kararlaştırılır. Bu sayı 151'den az olamaz.

Karma Komisyon: Anayasa ve Adalet komisyonları üyelerinden oluşan, milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına ilişkin Cumhurbaşkanlığı tezkerelerini karara bağlayan ve milletvekillerinin devamsızlığı durumunu inceleyen komisyon ile Dilekçe Komisyonu ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyelerinden oluşan ve kamu denetçilerini seçen, Kamu Başdenetçisi için üç adayı Genel Kurul'a sunan ve Kamu Denetçiliği Kurumu'nun her takvim yılı sonunda, yürüttüğü faaliyetleri ve önerilerini kapsayan raporunu inceleyerek Genel Kurul'a sunan komisyondur.

Karşı oy yazısı: Bkz. Muhalefet şerhi

Kâtip üye: Genel Kurulda yasama evrakını okuyan, tutanak özeti, yoklama ve oy sayımı gibi hususlarda görevleri olan Başkanlık Divanı üyesidir.

Kavanin Mecmuası: Bkz. Kanunlar Dergisi

Kavas: Genel Kurulda Başkanlık Divanına ve milletvekillerine hizmet eden özel görevlidir.

Kesinhesap kanunu: Bir önceki yılda gerçekleşen bütçe uygulama ve harcamalarını gösteren kanundur.

Kınama cezası: Milletvekillerine, Cumhurbaşkanı yardımcılara ve bakanlara uygulanan disiplin cezalarından birisidir. Aynı birleşimde iki kere uyarma cezası aldığı hâlde bunu gerektiren hareketten vazgeçmemek; bir ay içinde üç kere uyarma cezası almış olmak; kaba ve yaralayıcı sözler sarf etmek ve hareketler yapmak; saldırıda bulunmak; Mecliste gürültü ve kavgaya sebep olmak veya Meclisin görevini yerine getirmesini önlemek için toplu bir harekete girişilmesine önyak olmak kınama cezasını gerektiren hâllerdir. Kınama cezası, Başkan'ın teklifi üzerine Genel Kurulca görüşmesiz, işaret oyu ile kararlaştırılır. Hakkında kınama cezası önerilen milletvekili, bizzat veya bir başka milletvekili aracılığıyla savunma yapabilir. Kınama cezası tutanak özetine geçirilir (İçt. m. 156, 160, 163).

Kod kanun: Belirli bir alanı tüm yönleriyle baştan düzenleyen kanundur. Vatandaşlık Kanunu, Türk Ceza Kanunu ve Devlet Memurları Kanunu kod kanuna örnek gösterilebilir.

Komisyon: Genel Kurul adına çalışmak üzere kurulan ve belirli sayıda milletvekilinden oluşan kurullardır. Anayasa, kanunlar ve İçtüzük çerçevesinde kurulan komisyonlar TBMM'nin yasama ve denetim çalışmalarında önemli işlev görürler. Komisyonlar, görev süreleri açısından daimî ve geçici olmak üzere ikiye ayrılırlar.

Komisyona havale: Bkz. Havale

Komisyon gündemi: Komisyon başkanınca belirlenen, komisyonun toplantı gün, saat ve yeri ile görüşülecek işleri gösteren belgedir. Gündem, komisyon üyelerine,

Cumhurbaşkanlığına, parti gruplarına ve diğer ilgili komisyonların başkanlıklarına ve teklifleri gündemde yer alan kanun teklifi sahibi Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden ilk imza sahibine gönderilir; ayrıca aynı gün kurumsal internet sayfasında ve elektronik ilan panosunda yayımlanır (İçt. m. 26).

Komisyonlar Bülteni: TBMM Başkanlığı tarafından yılda iki defa yayımlanarak Genel Kurul tutanağına eklenen ve komisyonlara havale edilmiş veya komisyonlarca Genel Kuruldan geri alınmış yahut Genel Kurulca komisyonlara geri verilmiş işlerin hangi safhada olduğunu gösteren belgedir (İçt. m. 47).

Komisyon metni: Komisyonların görüştükları işlere ilişkin hazırladıkları, varsa komisyonda yapılan değişikliklerin işlenmiş olduğu, Genel Kurul görüşmelerine esas teşkil eden metinlerdir. Komisyon metni, komisyon raporunun bir bölümünü oluşturur.

Komisyon raporu: Komisyonların karara bağladıkları işler için düzenledikleri metinlerdir. Komisyon raporunda, teklif metni ile gerekçesine, komisyonun yaptığı düzenlemelere ilişkin gerekçeler ile yürütme temsilcilerinin, milletvekillerinin ve diğer katılımcıların görüşmelerde dile getirdikleri lehte ve aleyhteki görüşlere, komisyon üyelerinin imzalarına, varsa muhalefet şerhlerine ve komisyon metnine yer verilir (İçt. md. 42).

Komisyonun temsili: Komisyonların başkan veya başkanvekili yahut o konu için seçilmiş özel sözcü veya sözcülerinin, komisyon raporunun görüşülebilmesi için Genel Kurulda hazır bulunmasıdır (İçt. m. 45).

Komisyonun yetkileri: İhtisas komisyonlarının, kendilerine havale edilmiş kanun tekliflerini aynen veya değiştirerek kabul etme, reddetme veya bunlardan birbirleriyle ilgili gördüklerini birleştirerek görüşme imkânıdır (İçt. m. 35).

Komisyon uzmanı: Kanun teklifleri ile yasamaya ve denetime ilişkin diğer belgeleri inceleyerek komisyona bilgi veren, komisyon görüşmelerine yönelik hazırlık çalışmalarını yapan, komisyon raporlarının hazırlanmasına yardımcı olan ve komisyonun görev alanına giren konularla ilgili araştırma ve incelemelerde bulunan, TBMM İdari Teşkilatı yasama uzmanı/uzman yardımcısı kadrosunda görev yapan kariyer meslek mensubudur.

Komisyon üyesinin geri çekilmesi: İzinsiz veya özürsüz olarak üst üste üç komisyon toplantısına veya bir yıl içindeki toplantıların üçte birine katılmayan komisyon üyesinin, mensubu olduğu siyasi parti grubunca komisyon üyeliğinden alınmasıdır (İçt. m. 28).

Konuşma süresi: Genel Kurulda yapılan konuşmalar için İçtüzük'te öngörülen sürelerdir. İçtüzük'te başka bir süre belirtilmemiş veya aksi, Danışma Kurulunun teklifiyle Genel Kurulca kararlaştırılmamışsa siyasi parti grupları ve komisyon adına yapılan konuşmalar yirmi, milletvekilleri tarafından yapılan konuşmalar on dakika ile sınırlıdır (İçt. m. 60). Meclis soruşturması komisyonu raporu üzerinde yapılan görüşmede hakkında soruşturma açılması istenen cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakana en son konuşmacı olarak verilen konuşma hakkında süre sınırlandırılmaz (İçt. m. 112/2). Benzer şekilde dokunulmazlığın kaldırılması ve üyeliğın düşmesine ilişkin görüşmelerde de savunma mahiyetindeki son söz uygulamada süre belirlenmeden yapılmaktadır.

Konuşma üslûbu: Genel Kurulda yapılan konuşmalarda kaba ve yaralayıcı sözler içermeyen, temiz bir dil kullanılmasıdır (İçt. m. 67).

Kulis: Ana Bina'da yer alan, Genel Kurul Salonu ile siyasi parti grup salonlarına açılan ve milletvekillerinin kullanımına tahsis edilmiş kapalı mekânlardır.

Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu: TBMM ve çalışmalarını yurt içinde ve yurt dışında tanıtmak amacıyla bilimsel, kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetler düzenleyen ve bu konulara öncülük eden kuruldur. TBMM Başkanı Kurulun tabii başkanıdır. Kurul, Başkanlık Divanını temsilen TBMM Başkanı tarafından seçilecek bir başkanvekili, Başkanlık Divanının seçeceği iki kâtip üye ve bir idare amiri olmak üzere 4 üye ile TBMM'de grubu bulunan siyasi partilerden birer üye ve gerektiğinde TBMM Başkanı'nın belirleyeceği bir bağımsız üyeden oluşur. Kurulun sekretarya hizmetleri Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Başkanlığı tarafından yürütülür.

Loca: Genel Kurulda Cumhurbaşkanını, askerî erkân, resmi erkân, kordiplomatik, basın ve ziyaretçilere ayrılan kısımların her biridir.

Madde: Kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, yönetmelik ve benzeri metinlerde, birbirinden ayrı düzenlemeler ve hükümleri sistematik bir biçimde sıralayan ve ardışık numaralarla gösterilen temel bölümlendirilmiştir. En az bir fıkra içermek zorunda olan madde; fıkra, bent, alt bent, cümle ve ibare gibi daha küçük birimlere ayrılır. Her madde ile bir konu düzenlenir. Madde kısa, öz ve anlaşılır olur. Kod kanun önerilerinde; niteliğine ve ihtiyaca göre sırasıyla amaç, kapsam, tanımlar, teşkilat, organlar, nitelikler, görev, yetki ve sorumluluğa ilişkin hükümler, mali hükümler, cezaî hükümler, yönetmeliğe ilişkin hükümler, yürürlükten kaldırılan hükümler, geçici maddeler, yürürlük ve yürütme maddeleri yer alır.

Madde başlığı: Maddenin içeriğini yansıtan ve madde metninin hemen üzerinde yer alan ibaredir. Matlap olarak da adlandırılır. Başlık, aranan bir maddenin bulunmasında ve madde hükmünün yorumlanmasında yol göstericidir.

Madde gerekçesi: Her maddenin düzenlenme amacının açıklandığı; kaldırılması, değiştirilmesi ve eklenmesi öngörülen hükümlerin neler olduğu ve bunların sebeplerinin açık bir şekilde belirtildiği kısımdır. Madde gerekçesi, kanun maddelerinin tekrarı mahiyetinde olmamalıdır.

Meclis araştırması: Meclisin belirli bir konuda bilgi edinmek üzere kendi içinden oluşturduğu özel bir komisyon marifetiyle gerçekleştirdiği bilgi edinme ve denetim çalışmasıdır (Any. m. 98/2; İçt. m. 104 ve 105).

Meclis Başkanı: Milletvekilleri arasından seçimle belirlenen, TBMM'yi temsile yetkili, kendisine Anayasa, kanunlar ve İçtüzük'le verilen görevleri yerine getiren, yasama organının başıdır (İçt. m. 10, 14).

Meclis Başkanı'nın tarafsızlığı: TBMM Başkanı'nın, üyesi bulunduğu siyasi partinin ve parti grubunun Meclis içinde veya dışındaki faaliyetlerine katılamaması, Meclisteki oylamalarda oy kullanamaması, görevlerinin yerine getirilmesinin gerektirdiği hâller dışında tartışmalara katılamaması, Genel Kurula başkanlık ederken görüşülen konu ve yapılacak oylama hakkında görüşünü açıklayamamasıdır (Any. m. 94; İçt. m. 64).

Meclis başkanvekili: TBMM Başkanı'nın yerine Genel Kurul oturumlarını yöneten Başkanlık Divanı üyesidir. Sayısı dört olan başkanvekillerinin hangi birleşimleri yöneteceklerine Başkan karar verir.

Meclis-i Âyan: 1876 Anayasası'yla kurulmuş iki meclisli yasama organı olan Meclis-i Umuminin, üyeleri padişah tarafından atanan kanadıdır. İkinci meclis niteliğindedir. Heyet-i Âyan da denir.

Meclis-i Mebusan: 1876 Anayasası'yla kurulan iki meclisli yasama organı olan Meclis-i Umuminin, üyeleri seçimle belirlenen kanadıdır. Heyet-i Mebusan da denir.

Meclis-i Umumi: 1876 Anayasası'yla kurulmuş olan yasama organının adıdır. Bu organ, Meclis-i Âyan ve Meclis-i Mebusanın birleşiminden oluşur.

Meclis soruşturması: Görevde bulunan veya görevinden ayrılmış olan Cumhurbaşkanı yardımcıları veya bakanların ya da parlamenter hükümet sisteminde görev yapmış olan başbakan veya bakanların görevleriyle ilgili işlerden dolayı cezai sorumluluklarını gerektiren fiilleri işleyip işlemediklerinin soruşturulmasıdır (Any. m. 106; İçt. m. 107).

Meclisten geçici olarak çıkarma cezası: Milletvekillerine, Cumhurbaşkanı yardımcılara veya bakanlara uygulanan disiplin cezalarından biridir. Bu ceza, Başkan'ın teklifi üzerine Genel Kurulca görüşmesiz işaret oyu ile kararlaştırılır. Hakkında bu ceza önerilen milletvekili, bizzat veya bir başka milletvekili aracılığıyla savunma yapabilir. Meclisten geçici olarak çıkarma cezası, en çok üç birleşim için verilir. Bu ceza, derhâl yerine getirilir. Bu cezaya uğrayan milletvekili, cezasının yerine getirilmesine karşı gelirse Başkan, oturumu kapatarak idare amirlerinden o milletvekilinin salondan çıkartılmasını ister. Bu milletvekili, cezası süresince Genel Kurul, komisyon, Başkanlık Divanı ve Danışma Kurulu çalışmalarına katılamaz. Ceza, tutanak özetine geçirilir. Geçici olarak Meclisten çıkarma cezası alan milletvekili izin alıp kürsüden açıkça af dilerse Meclise girme hakkını kazanır (İçt. m. 156, 162, 163).

Milletvekili: Genel oyla, beş yıllığına, milletin tümünü temsil etmek üzere TBMM'ye seçilen 600 üyeden her birine verilen addır (Any. m. 77, 80).

Milletvekili seçilme yeterliliği: Milletvekili seçilebilmek için sahip olunması gereken şartlardır. Bu şartlar; on sekiz yaşını doldurmuş olmak; Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak; en az ilkokul mezunu olmak; kısıtlı olmamak; askerlikle ilişkisi olmamak; kamu hizmetinden yasaklı olmamak; taksirli suçlar hâriç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymemiş olmak; affa uğramış bile olsa zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymemiş olmak (Any. m. 76).

Milletvekilliğinin düşmesi: Yasama dönemi sona ermeden milletvekilliğinin kendiliğinden, belediye başkanı seçilme veya Meclis kararı ile sona ermesidir. Düşme sebepleri istifa, kesin hüküm giyme, kısıtlanma, milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar etme, Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim günü katılmama, Cumhurbaşkanı seçilme ve belediye

başkanı veya mahalli idare seçim sonucuyla gelinen diğer bir görevi tercih etme durumudur (Any. m. 84, 101; 2972 sayılı Kn. m. 17).

Milletvekilliği sıfatının kazanılması: Milletvekili genel seçimi sonucunda, il seçim kurulu tarafından düzenlenen ve seçim tarihi itibarıyla kişinin milletvekili seçildiğini gösteren tutanağın teslim alınmasıdır.

Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu: İçtüzük'ün 20. maddesinde sayılan TBMM ihtisas komisyonlarından biridir. Temel görevi, TBMM Başkanlığı tarafından kendisine havale edilen eğitim, tarih, kültür, sanat, gençlik ve spor, üniversite kurulması, diyanet işleri ve benzeri konulardaki kanun tekliflerini görüşmektir.

Millî Savunma Komisyonu: İçtüzük'ün 20. maddesinde sayılan TBMM ihtisas komisyonlarından biridir. Temel görevi, TBMM Başkanlığı tarafından kendisine havale edilen millî güvenlik, savunma, Türk Silahlı Kuvvetlerinin görevli veya emekli personeline ilişkin bu personelin beslenmesi, eğitimi, özlük hakları, harcırah düzenlemeleri ile mesleğe alınma, çıkarılma veya meslekte yükselmeleri ve benzeri konulardaki kanun tekliflerini görüşmektir.

Muhalefet şerhi: Komisyonca kabul edilen rapor hakkında çekimser veya aykırı görüşe sahip komisyon üyelerince verilen ve komisyon raporuna eklenen yazılı görüşlerdir. Raporun imza sirkülerinde bu üyelerin adlarının altında “çekimser” veya “muhalif” şeklinde ibareler yer alır (İçt. m. 42).

Mükerrer madde: Bir kanuna eklenecek maddeye, kanunun diğer bir maddesi ile bağlantılı olması nedeniyle başına mükerrer ibaresi konularak aynı madde numarasının verilmesidir. Kanun yapım tekniğine aykırı olan bu numaralandırma yöntemi kural olarak terk edilmiştir. Ancak, sistematüğinde mükerrer madde uygulaması bulunan eski tarihli kanunlarda yapılan değişikliklerde, kanunun sistematüğünü bozmamak ve karışıklığa sebebiyet vermemek için mükerrer madde eklenmesi yoluna gidilebilmektedir.

Mülga kanun: Yürürlükten kaldırılmış, diğer bir deyişle ilga edilmiş kanuna verilen addır.

Olağanüstü toplantı: TBMM'nin, tatil veya araverme sırasında Cumhurbaşkanı veya TBMM Başkanı'nın çağrısı üzerine yaptığı toplantıdır.

Ortak bildiri: TBMM'nin, daha ziyade dış politikayla ilgili olmak üzere, bir konudaki hassasiyetini ortaya koyan, TBMM'de temsil edilen siyasi partiler ve varsa bağımsızlar adına birer üye tarafından imzalanan ve Genel Kurulda okutulan ortak metindir (İçt. m. 53). TBMM'de temsil edilip de ortak bildiri olarak adlandırılan bu açıklamaları imzalamayan siyasi partiler de olabilmektedir.

Oturum: Bir birleşimin ara ile bölünen kısımlarından her birisidir (İçt. m. 1).

Oy pusulası: Açık oylamalarda kullanılan ve milletvekillerinin, ad, soyad ve seçim çevrelerini yazarak doldurmaları gereken basılı kâğıttır. Elinde basılı oy pusulası bulunmayan milletvekili beyaz bir kâğıt üzerine ad, soyad ve seçim çevresini yazıp imzalamak suretiyle de oyunu kullanabilir (İçt. m. 139, 143).

Oyunun rengini belirtmek üzere konuşma: Teklifin tümünün oylanmasından önce milletvekillerinin, ne yönde oy kullanacaklarını belirtmek üzere yaptıkları kısa, açık

ve gerekçeli konuşmadır. Bu konuşma istem üzerine lehte ve aleyhte olmak üzere birer milletvekili tarafından yapılır (İçt. m. 64, 86).

Önerge: Milletvekilleri tarafından, yasama ve denetim faaliyetleri konusunda TBMM Başkanlığına ya da komisyon başkanlıklarına hitaben yazılan dilekçedir. Yazılı soru önergesi, Meclis soruşturması önergesi, Meclis araştırması önergesi, genel görüşme önergesi, değişiklik önergesi, kapalı oturum önergesi, kifayet-i müzakere önergesi ve görüşmelerin devamı önergesi gibi pek çok türü vardır.

Önerge sahibi: İşleme alınması için birden çok milletvekilinin imzası gereken bir yasama belgesini hazırlayan ve ilk imzayı atan ya da sahip olduğu yetkiyle grubu adına yasama belgesini imzalayan milletvekilidir.

Öngörüşme: Genel Kurulda, genel görüşme ve Meclis araştırması açılıp açılmamasına dair yapılan; siyasi parti grupları ve genel görüşme önergesini veren milletvekillerinden birinci imza sahibi veya onun göstereceği bir diğer imza sahibinin konuşabildiği görüşmedir (İçt. m. 102, 104).

Özel gündem: Danışma Kurulunca tespit edilen, Anayasa ve İçtüzük gereği belirli bir sürede sonuçlandırılması gereken konular ile bunların görüşülme günlerinin yer aldığı, Genel Kurul gündeminin bir kısmıdır. Söz konusu günlerde diğer gündem maddelerinden önce özel gündemde yer alan işler görüşülür (İçt. m. 50).

Özel kâtip: Komisyonların, ihtiyaç duyulan hâllerde, belirli bir konu için komisyon başkanının teklifi üzerine toplantıda hazır bulunanların salt çoğunluğunun oyu ile seçtikleri üyedir (İçt. m. 24).

Özel sözcü: Komisyonların, ihtiyaç duyulan hâllerde, belirli bir konu için, komisyon başkanının teklifi üzerine toplantıda hazır bulunanların salt çoğunluğunun oyu ile seçtiği ve Genel Kurulda komisyonu temsil etme yetkisine sahip üyedir (İçt. m. 24).

Parlamento teamülü: Meclis çalışmalarının yürütülmesi bakımından Anayasa, kanunlar ve İçtüzük'te hüküm bulunmayan hâllerde geliştirilen çözüm yollarının aynı şekilde tatbiki, kanıksanması ile oluşan ve mevzuatta düzenlenmemiş olmasına rağmen bir süre sonra uyulması gerekli kural hâline gelen fiilî durumlardır.

Pek kısa söz: Genel Kurul görüşmelerinde Başkan'ın izin vermesi üzerine, kısa bir açıklama yapmak istediğini belirten bir milletvekilinin oturduğu yerden yaptığı ve genelde bir-iki dakikayı geçmeyen konuşmadır (İçt. m. 60).

Plan ve Bütçe Komisyonu: Anayasa'yla kurulan ve temel işlevi bütçe ve kesinhesap kanun tekliflerini görüşmek olan komisyondur. Komisyon; kalkınma planıyla ilgili teklifleri, kamu harcama veya gelirlerinde artış veya azalış gerektiren teklifleri yahut sadece belirli maddeleri bu niteliği taşıyan teklifler ile TBMM Başkanlığının kendisine havale ettiği diğer teklifleri görüşür. Ayrıca, Sayıştay Başkanı ve üyelerinin ön seçimi görevi de Plan ve Bütçe Komisyonuna verilmiştir (Any. m. 161; İçt. m. 20, 21; 3067 sayılı Kn.; 6085 sayılı Kn. m. 16).

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK): Radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetleri sektörünü düzenlemek ve denetlemek amacıyla kurulmuş, idarî ve malî özerkliğe sahip, tarafsız kamu tüzel kişiliğidir (6112 sayılı Kn. m. 34). Kurul dokuz

üyeden oluşur ve üyeleri, siyasî parti gruplarının üye sayısı oranında belirlenecek üye sayısının ikişer katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasî parti grubuna düşen üye sayısı esas alınmak suretiyle TBMM Genel Kurulunca seçilir (Any. m. 133).

Referandum: Bkz. Halkoylaması

Resmî Gazete: Cumhurbaşkanlığı Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan; yasama, yürütme ve yargı organlarına ilişkin mevzuat, karar ve ilanların yer aldığı süreli yayındır. Kanunların yürürlüğe girmesi için Resmî Gazete’de yayımlanması zorunludur.

Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu: İçtüzük’ün 20. maddesinde sayılan TBMM ihtisas komisyonlarından biridir. Temel görevi, TBMM Başkanlığınca kendisine havale edilen çalışma ve iş hayatı, sosyal güvenlik, sağlık ve sosyal yardım konuları ile ailenin bütünlüğünün korunması, aile planlaması ve benzeri konulardaki kanun tekliflerini görüşmektir.

Salt çoğunluk: Belirli bir sayının yarısından az olmayan çoğunluktur. Basit çoğunluk olarak da adlandırılır. TBMM üye tamsayısının salt çoğunluğu 301’dir.

Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu: İçtüzük’ün 20. maddesinde sayılan TBMM ihtisas komisyonlarından biridir. Temel görevi, TBMM Başkanlığı tarafından kendisine havale edilen petrol, elektrik, doğalgaz, LPG piyasası ile yenilenebilir enerji başta olmak üzere enerji ile ilgili diğer konular, madencilik, ticaret, sanayi, tüketici hakları, rekabet hukuku, marka, patent, faydalı model, coğrafi işaretler, şeker piyasası, AR-GE, akreditasyon ve benzeri konulardaki kanun tekliflerini görüşmektir.

Satışma: Bkz. Açıklama hakkı

Saygı duruşu: TBMM Başkanlık Divanı tarafından kararlaştırılan hâllerde, Genel Kurulda bulunanların Başkan’ın davetiyle ayakta sessiz ve hareketsiz durması şeklinde gerçekleştirilen kısa merasimdir (İçt. m. 53).

Sayıştay: Kamuda hesap verme sorumluluğu ve mali saydamlık esasları çerçevesinde, kamu idarelerinin etkili, ekonomik, verimli ve hukuka uygun olarak çalışması ve kamu kaynaklarının öngörülen amaç, hedef, kanunlar ve diğer hukuki düzenlemelere uygun olarak elde edilmesi, muhafaza edilmesi ve kullanılması için TBMM adına denetim yapmak; sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevli kurumdur (6085 sayılı Kn. m. 1). Sayıştay Başkan ve üyeleri TBMM Genel Kurulu tarafından seçilir.

Seçim dönemi: Anayasa’da, TBMM seçimlerinin yapılması için öngörülen süredir (Any. m. 77).

Seçim kararı: Anayasa’da yetkili kılınan makamların, milletvekili genel seçimlerinin erkene alınması veya geriye bırakılmasına yönelik tasarruflarıdır. Seçim kararı almaya, Anayasa’da belirtilen özel şartların gerçekleşmesi durumunda TBMM veya Cumhurbaşkanı yetkilidir. Ayrıca, özel bir durum olan ara seçimler için de TBMM kararı gereklidir (Any. m. 77, 78; İçt. m. 1; 2839 sayılı Kn. m. 6, 7, 8).

Seçimlerin geriye bırakılması: Anayasa’da beş yılda bir gerçekleştirilmesi öngörülen ancak savaş sebebiyle yapılması mümkün olmayan seçimlerin, TBMM kararıyla bir yıl ertelenmesidir. Geriye bırakma sebebi ortadan kalkmamışsa bu erteleme aynı usulle tekrarlanabilir (Any. m. 78; İçt. m. 1; 2839 sayılı Kn. m. 6).

Seçimlerin yenilenmesi: Türkiye Büyük Millet Meclisinin üye tamsayısının beşte üç çoğunluğuyla ya da Cumhurbaşkanın iradesiyle, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin Anayasa’da öngörülmüş olan beş yıllık süre dolmadan birlikte yenilenmesidir.(Any. m. 77, 116; İçt. m. 1; 2839 sayılı Kn. m. 8).

Senato: Bkz. Cumhuriyet Senatosu

Sıra sayısı: Komisyonların karara bağlayıp TBMM Başkanlığına sundukları raporlar ile komisyon görüşmelerine esas teşkil eden teklifin gerekçesi ile metni, varsa tali komisyon raporları, alt komisyon raporları ile muhalefet şerhlerinin yer aldığı belgeye verilen addır. Bunlar kitapçık hâlinde basılıp milletvekillerine dağıtılır. Meclis araştırması ve soruşturması komisyonlarının raporları da sıra sayısı olarak bastırılır.

Siyasi parti grubu: TBMM’de en az 20 milletvekili bulunan bir siyasi partinin oluşturduğu gruptur. Bağımsızların veya farklı siyasi partilere mensup milletvekillerinin toplam sayıları 20’ye ulaşsa dahi bir araya gelerek grup kurmaları mümkün değildir. Anayasa ve İçtüzük, yasama ve denetim faaliyetlerinde milletvekilleri dışında siyasi partileri değil siyasi parti gruplarını muhatap almaktadır. Siyasi parti grupları Başkanlık Divanında ve komisyonlarda üye sayısı oranlarına göre temsil edilir ve Meclisin tüm faaliyetlerine güçleri oranında katılırlar (Any. m. 95; İçt. m. 18).

“Son söz milletvekilinindir” kuralı: Genel Kurulda görüşülmekte olan bir hususta son konuşmanın komisyon veya siyasi parti grupları adına yapılması durumunda talebi hâlinde bir milletvekiline söz verilmesi zorunluluğudur (İçt. m. 61).

Soru: Bkz. Yazılı Soru

Soru-cevap işlemi: Kanun tekliflerinin Genel Kurul görüşmelerinin bir aşamasıdır. Bu aşamada, milletvekilleri teklifin tümü üzerindeki görüşmelerden sonra 20 dakika, her madde üzerindeki görüşmelerden sonra 10 dakika ve temel kanun yöntemi uygulanıyorsa bölüm üzerindeki görüşmelerden sonra 15 dakika süreyle görüşülen konuyla ilgili sorular yöneltir, komisyon temsilcisi de bu sorulara cevap verir (İçt. m. 81, 91). Bütçe ve kesinhesap kanun tekliflerinin görüşmelerinde yürütme temsilcisi de uygulamada cevap verebilmektedir.

Söz alma: Bkz. Genel Kurulda söz alma

Sözcü: Komisyonun, kendi üyeleri arasından komisyon üye tamsayısının salt çoğunluğunun hazır bulunduğu toplantıda, gizli oyla, iki yıllık süre için seçtiği ve komisyon adına açıklama yapma yetkisi bulunan milletvekilidir (İçt. m. 24).

Söz devri: Genel Kurulda söz alan bir milletvekilinin, söz sırasını kendi rızasıyla başka bir milletvekiline bırakmasıdır (İçt. m. 61).

Sözlü soru: 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun yürürlüğe girmesinden önce geçerli olan parlamenter hükümet sisteminde bir milletvekili tarafından, başka bir kaynaktan kolayca öğrenilmesi mümkün

olmayan, tek amacı istişare sağlamaktan ibaret bulunmayan, konusu daha önce verilmiş gensoru önergesiyle aynı olmayan, kişilik ve özel yaşama ilişkin konuları içermeyen ve kişisel görüş ileri sürmeyen kısa ve gerekçesiz bir önerge ile hükümet adına Genel Kurulda sözlü olarak cevaplandırılmak üzere, Başbakan veya bir bakandan açık ve belli konular hakkında bilgi istenmesidir.

Söz sırası: Milletvekillerinin Genel Kurul görüşmelerinde yapacakları konuşmaların, kâtip üyelerce talep önceliğine göre kaydedilmesidir. Bir milletvekili, söz sırasını diğerine verebilir. Söz sırasını bir başkasına veren milletvekili, bundan faydalanan milletvekilinin sırasında konuşabilir. Ayrıca, istemleri hâlinde sırasıyla, esas komisyona ve siyasi parti gruplarına söz almada öncelik tanınır (İçt. m. 61).

Söz söylemekten yasaklama: Aynı birleşimde iki defa uyarma cezası alan bir milletvekilinin, Başkan'ın teklifi üzerine, Genel Kurulca görüşmesiz ve işaret oyu ile alınan karar üzerine o birleşimin sonuna kadar söz söylemekten men edilmesidir (İçt. m. 159).

Stenograf: TBMM Genel Kurulunun açık ve kapalı toplantılarında, komisyonlarda, Başkanlık Divanı toplantılarında ve Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla yaptığı duruşmalarda hazır bulunarak konuşulanları steno yöntemiyle yazıya geçiren TBMM İdari Teşkilatı kariyer meslek mensuplarıdır.

Tali komisyon: Teklif veya olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin bütünü, kendisini ilgilendiren yönleri veya maddeleri üzerinde esas komisyona görüş bildiren komisyonlardır (İçt. m. 23).

Tanımlar maddesi: Kanun metninde kullanılan terimlerin ve kısaltmaların ne anlama geldiğine dair açıklamaları içeren maddedir. Genellikle kod kanunlarda yer alır.

Tanıttıcı belge: TBMM tarafından milletvekillerine verilen kimlik cüzdanı, rozet, hamail, araç kartı gibi milletvekilliğiyle ilgili belge ve işaretlerdir. Eski milletvekillerine de rozet ve şekli Başkanlık Divanınca tespit edilen bir kimlik cüzdanı verilir (İçt. m. 175).

Tasnif komisyonu: Genel Kurulda ve komisyonlarda yapılan seçimlerde, sayım ve döküm işini yerine getiren komisyondur. Ad çekmek suretiyle tespit edilen beş kişiden oluşur. Bu komisyonun oylama sonuçlarına ait raporu, aynı oturumda Başkan tarafından açıklanır (İçt. m. 50).

Tatil: TBMM'nin, çalışmalarını belirli bir süre ertelemesidir. Meclis en fazla 3 ay tatil yapabilir. İçtüzük'e göre Meclis, 1 Temmuz'da kendiliğinden tatile girer ve 1 Ekim'de kendiliğinden toplanır. Ancak, Genel Kurul, Danışma Kurulunun önerisi üzerine 1 Temmuz'dan sonrası için de çalışma kararı alabilir ve tatil tarihini değiştirebilir.

TBMM internet sayfası: TBMM'nin yasama ve denetim faaliyetleri ile milletvekilleri, komisyonlar ve Başkanlık Divanına ilişkin bilgi ve belgelere ulaşılabilen internet sayfasıdır (www.tbmm.gov.tr).

Teamül: Bkz. Parlamento teamülü

Tekrir-i müzakere: Genel Kurul ve komisyon görüşmelerinde olmak üzere iki türü vardır:

Genel Kurulda tekrir-i müzakere: Genel Kurulda kanun teklifinin kabul edilmiş bir maddesinin, metnin tümü oylanmadan önce yeniden görüşülmesidir. Yeniden görüşme önergesi esas komisyonca bir defaya mahsus olmak üzere verilebilir. Bu istem Danışma Kurulunun görüşü alındıktan sonra Genel Kurulca, görüşmesiz ve işaret oyuyla karara bağlanır. Anayasa değişikliği görüşmelerinde tekrir-i müzakere yapılmaz (İçt. m. 89).

Komisyonunda tekrir-i müzakere: Komisyonunda tekrir-i müzakere iki durumda söz konusu olmaktadır: (i) Komisyonun gündeminde yer alan bir konunun görüşülmesi tamamlanmadan önce, o konu ile ilgili belli bir hususun yeniden görüşülmesidir. Bu yöndeki istem, toplantıda hazır bulunan üyelerin salt çoğunluğunun oyuyla kararlaştırılır. (ii) Komisyonun gündeminde yer alan bir konunun görüşülmesi tamamlandıktan sonra, komisyon raporunun TBMM Başkanlığına verilmemiş olması şartıyla, aynı konunun komisyonunda yeniden görüşülmesidir. Yeniden görüşme, komisyon üye tamsayısının salt çoğunluğunca gerekçeli ve yazılı olarak istenmelidir. Bu şekilde yeniden görüşme talebi yalnızca bir defa için mümkündür (İçt. m. 43).

Temel kanun: Kapsamlı kanun tekliflerinin, 30 maddeyi geçmeyen bölümler hâlinde özel bir yöntemle görüşülmesidir. Bu yöntemde maddeler ayrı ayrı görüşülmekte ve maddeler üzerinde verilen önerge sayısı sınırlandırılmaktadır (İçt. m. 91).

Tezkere: Parlamento uygulamasında Cumhurbaşkanlığı, TBMM Başkanlığı, TBMM komisyon başkanlıkları ve milletvekillerine ait olup Genel Kurulun bilgisine veya onayına sunulması gereken resmî evraktır.

Toplantı günleri: Bkz. Çalışma gün ve saatleri

Toplantı yetersayısı: TBMM Genel Kurulu ile komisyonların toplantıya başlayabilmeleri ve tespiti istendiğinde toplantıyı sürdürebilmeleri için hazır bulunması gereken asgari milletvekili sayısıdır. Bu sayı Genel Kurul için 200, komisyonlar için üye tamsayısının üçte biridir (Anayasa m. 96).

Torba kanun: Birbiriyle ilişkili veya birbirinden bağımsız birçok kanunda değişiklik yapan çerçeve kanundur.

Tutanak: Genel Kurul ve komisyon toplantılarında yapılan konuşma, laf atma, gürültü, alkış gibi eylemlerin, ses kaydından da yararlanılarak stenograflar tarafından steno yöntemiyle kayıt altına alınmasıdır. Meclis araştırması ve soruşturması komisyonları, Başkanlık Divanı, TBMM Başkanı'nın resmî kabulleri, Danışma Kurulu ve yasama faaliyetiyle ilgili diğer toplantılar ile Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla yaptığı toplantılarda da tutanak tutulmaktadır.

Tutanak Dergisi: Genel Kurulda yapılan konuşmaların ve okunan evrakın, belirli bir sistematik içerisinde kayda alınan ve deşifre edilen tutanakların düzenlenmesi suretiyle oluşturulan süreli yayındır. Tutanak Dergisi'nde; geçen tutanak özeti, Genel Kurul gündemi, gelen kâğıtlar listesi, komisyon raporları (sıra sayıları), yazılı sorular ve cevapları gibi diğer metinler de yer alır.

Tutanakta düzeltme: İlgililerin, tam tutanağın bastırılıp dağıtılmasından başlayarak 15 gün içinde TBMM Başkanlığına yazılı başvurusu ve Başkanlık Divanının bu başvuruyu haklı görmesi üzerine yayımlanan düzeltme metninin ilgili tutanak dergisine eklenmesidir (İçt. m. 155).

Uluslararası andlaşma: Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılan andlaşmadır. Anayasa'nın 90. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkrası hükümleri saklı kalmak kaydıyla, TBMM'nin, bunların onaylanmasını kanunla uygun bulması gerekir (Any. m. 90).

Usul hakkında görüşme: Milletvekillerinin istemi üzerine, görüşmeye yer olup olmadığı ve Başkanı gündeme veya TBMM'nin çalışma usullerine uymaya davet gibi usule ait konularda yapılan görüşmedir. Bu konudaki talep, diğer işlerden önce görüşülür. Görüşmede üçer dakikadan fazla sürmemek şartıyla, lehte ve aleyhte en çok ikişer milletvekiline söz verilir. Bu görüşme sonucunda oya başvurmak gerekirse oylama işaretleri yapılır (İçt. m. 63).

Uyarma cezası: Söz kesen, sükûneti ve çalışma düzenini bozan ve şahsiyatla uğraşan milletvekiline verilen disiplin cezasıdır. Bu cezayı takdir ve tatbik etme yetkisi Başkana aittir. Uyarma cezası alan milletvekiline talebi hâlinde kendisini savunmak için oturumun veya birleşimin sonunda veya gerekirse daha önce söz verilebilir. Başkan, milletvekilinin açıklamasını yeterli görürse uyarma cezasını kaldırabilir. Bir milletvekili aynı birleşimde iki defa uyarma cezası alırsa durum, tutanak özetinde belirtilir (İçt. m. 156, 157, 158).

Uzlaşma komisyonları: Doğrudan hukuki bir dayanağı bulunmayan, belirli bir konuda Meclis Başkanı'nın inisiyatifi üzerine tüm siyasi parti gruplarının temsilci vermeyi kabul etmeleri hâlinde kurulan, çalışma şeklini kendisi belirleyen özel görevli komisyonlardır. Anayasa Uzlaşma Komisyonu, İçtüzük Uzlaşma Komisyonu ve Siyasi Etik Komisyonu örnek gösterilebilir.

Üyelikle bağdaşmayan işler: Milletvekillerinin, milletvekilliği sıfatını taşıdıkları süre boyunca yapamayacakları bazı işler ve üstlenemeyecekleri görevlerdir. Bu hususlar, Anayasa ve kanunlarla belirlenir (Any. m. 82, 3069 sayılı Kanun).

Üye tamsayısı: Anayasa'da belirlenen toplam milletvekili sayısı olup 600'dür. Çeşitli nedenlerle Meclis üyeliklerinde boşalma olması üye tamsayısını değiştirmez; hesaplamalar 600 üzerinden yapılmaya devam edilir.

Vekil: Günlük konuşma dilinde parlamento üyelerine hitap ederken veya onları kastederken "milletvekili" yerine kullanılan tabirdir.

Yarım kalan işler: Genel Kurulda görüşmelerine başlanmış ancak tamamlanamamış işlerdir. Gündemde hangi işlerin yarım kaldığı, altına not düşülerek belirtilir.

Yasa: Bkz. Kanun

Yasama bağımsızlığı: Milletvekillerinin, görevlerini daha iyi bir şekilde ve serbestçe yerine getirebilmeleri için kendilerine tanınan koruyucu statüdür. Yasama sorumsuzluğu ve yasama dokunulmazlığı olmak üzere ikiye ayrılır.

Yasama dokunulmazlığı: Ağır cezayı gerektiren suçüstü hâli ve seçimden önce soruşturmasına başlanmış olmak kaydıyla devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak ve insan haklarına dayanan demokratik ve laik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetlerde bulunmak durumları hariç, seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekilinin Meclis kararı olmadıkça, milletvekili olduğu süre içerisinde tutulmaması, sorguya çekilememesi, tutuklanmaması ve yargılanmamasıdır. Milletvekilliği süresiyle sınırlı geçici bir koruma sağlayan yasama dokunulmazlığı, Genel Kurul kararıyla da kaldırılabilir (Any. m. 83).

Yasama dönemi: İki milletvekili genel seçimi arasındaki süredir. Bu süre, Anayasa gereği 5 yıldır. Seçimlerin yenilenmesi veya savaş sebebiyle geriye bırakılması hâllerinde bu süre değişir (Any. m. 77, 78; İçt. m. 1).

Yasama işlemi: Yasama organının, yasama ve denetim görev ve yetkileriyle ilgili, belirli bir hukukî sonuç doğurmaya yönelik irade açıklamasıdır.

Yasama sorumsuzluğu: TBMM üyelerinin, Meclis çalışmalarında kullandıkları oylardan, sarf ettikleri sözlerden, açıkladıkları düşüncelerden ve o oturumdaki başkanlık divanının teklifi üzerine Meclisçe aksi bir karar alınmadığı sürece bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamamalarıdır. Kürsü dokunulmazlığı olarak da anılan yasama sorumsuzluğu, milletvekilliği sona erdikten sonra da devam eder (Any. m. 83).

Yasama uzmanı: TBMM Başkanlığına, Genel Kurula, Başkanlık Divanına, Danışma Kuruluna, komisyonlara, uluslararası delegasyonlara ve milletvekillerine uzmanlık hizmeti sunmakla görevli olan; TBMM İdari Teşkilatı bünyesinde Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı, Bütçe Başkanlığı, Araştırma Hizmetleri Başkanlığı ile Dış İlişkiler ve Protokol Başkanlığında istihdam edilen kariyer meslek mensubudur.

Yasama yetkisi: TBMM'nin Türk milleti adına kullandığı, kanun yapma ve parlamento kararı alma yetkisini ifade eder (Any. m. 7).

Yasama yetkisinin asliliği: Yasama organının, bir konuyu doğrudan doğruya ve araya başka bir işlem girmeksizin düzenleyebilmesidir.

Yasama yetkisinin devredilmezliği: Başta kanun yapmak olmak üzere Anayasa'da sayılan yasamaya ilişkin yetkilerin Meclis tarafından başka bir organa verilememesi ve bizzat kendisi tarafından kullanılması zorunluluğudur. Bu genel kurala Anayasa'yla istisna getirilebilir.

Yasama yetkisinin genelliği: Kanunla düzenleme alanının konu itibarıyla sınırlandırılmamış olduğunu; yasama organının, Anayasa'ya aykırı olmamak şartıyla her konuyu, dilediği ölçüde ayrıntılı olarak kanunla düzenleyebileceğini ifade eden ilkedir.

Yasama yılı: TBMM'nin, 1 Ekim'de başlayıp 30 Eylül'de sona eren çalışma süresidir. Ancak, milletvekili genel seçimleri nedeniyle ilk yasama yılının başlangıcı ile son yasama yılının bitişi farklı tarihlere denk gelebilir. Bu durumda bir yasama döneminin ilk yasama yılı, TBMM'nin, milletvekili genel seçimi kesin sonuçlarının YSK tarafından ilânını takip eden üçüncü gün toplanmasından başlayarak 30 Eylül'e kadar; son yasama yılı ise 1 Ekim'den başlayarak yeni Meclisin seçilmesine kadar sürer (İçt. m. 1, 3).

Yazılı soru: Yazılı soru, kısa, gerekçesiz ve kişisel görüş ileri sürülmeksizin; kişilik ve özel yaşama ilişkin konuları içermeyen bir önerge ile yazılı olarak cevaplanmak üzere milletvekillerinin, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlara yazılı olarak soru sormalarından ibarettir (İçt. m. 96).

Yemin: Bkz. Andıçme

Yeniden görüşme: Bkz. Tekrir-i müzakere

Yeni madde ihdası: Genel Kurulda görüşülmekte olan teklifin konusu olan kanunun, komisyon metninde bulunmayan ancak teklif ile çok yakından ilgili olan bir maddesinin değiştirilmesi veya bu kanuna bir ek ya da geçici madde eklenmesi istemini içeren önergelerin yeni bir madde olarak görüşülmesidir. Bu içerikteki önergelerin Genel Kurulda kabul edilebilmesi için komisyonun, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile önergeye katılması gerekmektedir (İçt. m. 87).

Yerinden konuşma: Bkz. Pek kısa söz

Yoklama: Genel Kurul birleşimini açtıktan sonra Başkan'ın, tereddüde düşmesi hâlinde resen, tezkerelerin oylanması ile kanunların oylanması esnasında ise işaretle oylamaya geçilirken yirmi milletvekilinin ayağa kalkmak veya önerge vermek suretiyle istemi üzerine toplantı yetersayısının var olup olmadığını belirlemesidir. Toplantı yetersayısı bulunamazsa birleşime en fazla bir saat ara verilir. Yeni oturumda da toplantı yetersayısı yoksa birleşim kapatılır. Yoklama, kural olarak elektronik cihazla yapılır; ancak, oturumu yöneten başkan gerekli görürse ad okuma şeklinde de yapılabilir (İçt. m. 57).

Yönetmelik: Cumhurbaşkanı, bakanlıklar ve kamu tüzelkişilerince kendi görev alanlarını ilgilendiren kanun ve Cumhurbaşkanlığı kararnameleri hükümlerinin nasıl uygulanacağını göstermek amacıyla çıkarılan düzenleyici idari işlemdir. Yönetmelik; kanuna, Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ile Anayasa'ya aykırı olamaz.

Yüce Divan: Anayasa Mahkemesinin; Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hâkimler ve Savcılar Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyeleri ile Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlarını görevleriyle ilgili suçlardan dolayı yargılarken aldığı sıfattır (Anayasa m. 148).

Yürürlük maddesi: Bir kanunun ne zaman uygulanmaya başlayacağını gösteren maddedir. Kanunun zorunlu unsuru değildir. Herhangi bir tarih belirtilmemişse kanunlar Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlüğe girer.

Yürürlükten kaldırmak: Bkz. İlgâ etmek

Yürütme: Yasama ve yargı organları haricinde kalan ve yürütme organları ve idareden oluşan erki ifade etmektedir.

Yürütme maddesi: Kanun hükümlerinin uygulanmasında yetkili ve sorumlu kişi veya kurumu düzenleyen maddedir. Kanun yapım tekniği gereği kanunların yürütme maddesinin bulunması zorunludur.

Yürütme temsilcisi: Komisyon toplantılarına ve Genel Kurul oturumlarına yürütme adına katılan Cumhurbaşkanı yardımcıları, bakanlar, bakan yardımcıları veya bunların gerekli görmesi hâlinde, kendi yerlerine yazıyla yetkilendirdikleri üst kademe kamu görevlisidir (İçt. m. 30/1, 62).

Ziyaretçi Kabul Salonu: Seçmenlerin, milletvekilleri ile görüşebilmek için ziyaretçi kartı alarak TBMM yerleşkesine giriş yaptıkları salondur.